

ภาพรวมแนวคิดเกี่ยวกับการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในภูมิภาคแม่น้ำโขง

จดหมายข่าว องค์การป่าฝนโลก (World Rainforest Movement [WRM])

ธันวาคม 2551

ภาพรวมการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในภูมิภาคแม่น้ำโขง

การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่ (monoculture plantations) เช่น ยูคาลิปตัส ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และสับปะรด กำลังขยายตัวเข้าไปในผืนดินของประชาชนและป่าไม้ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ภายใต้การส่งเสริมการพัฒนา การลดความยากจน และเพื่อลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การขยายตัวของปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่ กำลังสร้างผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และท่ามกลางสถานการณ์อันอ่อนไหวทางการเมือง ที่ปรากฏอยู่ในประเทศซึ่งเป็นแหล่งของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่ ประชาชนในท้องถิ่นได้พยายามต่อสู้ด้วยวิธีการต่างๆ เท่าที่สามารถทำได้ นับตั้งแต่การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายพันธมิตร เพื่อต่อต้านการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในประเทศไทย ไปจนถึงการรวมตัวเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อต่อต้านการรุกรานของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่ในกัมพูชาและสปป.ลาว

เอกสารสรุปย่อฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมตัวอย่างในพื้นที่ของสถานการณ์การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในทั้ง 6 ประเทศ คือ พม่า กัมพูชา จีน สปป. ลาว ไทย และเวียดนาม ทั้งนี้ เพื่อทำให้เกิดความตระหนักในปัญหานี้ และที่สำคัญ คือเพื่อทำให้เสียงของประชาชนถูกรับฟังมากขึ้น ในขณะเดียวกัน เราก็หวังด้วยว่า ข้อมูลนี้จะถูกนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในกระบวนการต่อสู้กับการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ทั้งภายในและภายนอกประเทศลุ่มแม่น้ำโขง

ไม่มีดินแดนใหม่ให้ไปอีกแล้ว: ชีวิตของประชาชนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในยุคของการปลูกไม้เชิงพาณิชย์

ขอต้อนรับสู่ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ที่ซึ่งมีคำศัพท์ดั้งเดิมคำหนึ่ง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ใช้ร่วมกัน ทั้งในประเทศสปป. ลาว ไทย และกัมพูชา เมื่อพรรณนาถึงดินแดนแห่งนี้ นั่นคือคำ “สุวรรณภูมิ” หรือแผ่นดินทอง เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรของแม่น้ำ ป่าไม้ และผืนดิน ประชาชนลุ่มแม่น้ำโขง ดำรงชีวิตอย่างมั่งมีด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ ทั้งแม่น้ำ ป่าไม้ ในฐานะแหล่งล่าสัตว์ หาปลา และเก็บหาพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งผืนแผ่นดินก็เป็นชุมทรัพย์อันล้ำค่า เป็นทั้งอู่ข้าว พื้นดินทำเกษตรกรรม และเป็นทั้งที่อยู่อาศัย ขณะที่ในดินแดนอื่น ๆ ของโลก ผู้คนยังมีความจำเป็นต้องอพยพโยกย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ ๆ เพื่อหนีความทุกข์ยาก เพื่อชีวิตที่ดีกว่า ในดินแดนที่อุดมสมบูรณ์กว่าเดิม แต่สำหรับประชาชนลุ่มแม่น้ำโขง นอกเสียจากว่าจะถูกบีบบังคับ ผู้คนแทบจะไม่เคยมีประวัติศาสตร์การอพยพไปจากดินแดนสุวรรณภูมิ อู่ข้าวอู่น้ำของพวกเขา และนี่เองอาจเป็นเหตุผล

หนึ่งคืออธิบายว่า เพราะเหตุใด ประชาชนคนพื้นเมือง จึงไม่สามารถเข้าใจถึงลักษณะการหลั่งไหลเข้ามาของบรรดานักลงทุน ที่ล้วนแต่กระหึ้นกระหือรือที่จะเข้ามาครอบงำผลกำไรจากผืนแผ่นดินของพวกเขาเพื่อเข้ากระเป๋า และในที่สุด ก็เอาทุกอย่างกลับไปยังประเทศของตนเอง

บริษัทเอกชนทั้งจากในประเทศ และส่วนมากจากนอกประเทศ กำลังมีแผนในการยึดครองที่ดินขนาด 180,000 เฮกแตร์ (1,125,000 ไร่) ของประเทศสปป. ลาว และมากกว่า 800,000 เฮกแตร์ (5,000,000 ไร่) ของกัมพูชา รัฐบาลของประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ยอมให้บริษัทเอกชนเข้ามาแสวงหาพื้นที่จำนวนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ สำหรับบริษัทเหล่านี้ แม้การปลูกครั้งแรกไม่ประสบความสำเร็จ นั่นก็มีปัญหา ขอเพียงแต่ได้สิทธิครอบครองที่ดินขนาดใหญ่ติดทางหลวง จ่ายภาษีที่ดินราคาถูกลง และได้รับเวลาสำหรับการปลูกซ้ำแล้วซ้ำอีกก็เพียงพอแล้ว

ในปัจจุบัน ภัยคุกคามใหญ่สองประการต่อประชาชนในลุ่มแม่น้ำโขงและทรัพยากรของพวกเขา คือ การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ และการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ ซึ่งทั้งสองอย่างมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในแง่ของบทบาทของภาคเอกชน การที่ประเทศนั้น ๆ ขาดความชัดเจนในนโยบายที่จะทำให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน นับเป็นเวลามากกว่า 10-15 ปีแล้ว ที่ การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ได้ทำให้ประชาชนจำนวนมากต้องสูญเสียที่ดินทำมาหากินของตนไป ก่อนที่พวกเขาจะรู้ว่าตนเองมีสิทธิตามกฎหมายในการใช้ที่ดินเสียด้วยซ้ำ การผลักดันการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ทำให้ช่องว่างความไม่เข้าใจระหว่างประชาชนกับผู้กำหนดนโยบายขยายกว้างขึ้น และประชาชนยังคงไม่มีสิทธิเรียกร้องความเป็นธรรมในอนาคตในผืนดินของพวกเขา การจกฉวยที่ดินทำกินไปจากประชาชน หมายถึงการยึดเอาข้าว พืชผล และความมั่นคงทางอาหารของครอบครัวไป และนี่เองที่อาจกลายเป็นหายนะของประเทศในหลาย ๆ ด้าน หากไม่มีการทบทวนนโยบายการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ให้ทันการ

ประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งพม่า กัมพูชา จีน สปป. ลาว ไทย และเวียดนาม กำลังให้สิทธิสัมปทานที่ดินให้กับบริษัทเพื่อการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ทั้งยางพารา สบู่ดำ และปาล์มน้ำมัน นักลงทุนภายในกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขงเอง ก็เริ่มแสดงบทบาทเหนือประเทศที่อ่อนด้อยกว่า โดยทั้งบริษัทเอกชนและรัฐวิสาหกิจของจีน ไทย และเวียดนาม ต่างพยายามรุกข้ามพรมแดนเข้าไปลงทุนเพื่อตอบสนองความต้องการในภาคอุตสาหกรรมของตนเองในประเทศเพื่อนบ้านอย่างสปป. ลาว และกัมพูชา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การดิ้นรนเพื่อตรวจสอบ และรณรงค์ในประเด็นการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงไม่ได้รับความสำเร็จมากนัก อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของการรณรงค์ในประเด็นนโยบายที่ดินในประเทศกัมพูชา ได้กลายเป็นตัวอย่างหนึ่งของความตื่นตัวอย่างกว้างขวางในสังคมถึงแม้ว่า การผลักดันการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ยังคงดำเนินต่อไปด้วยเหตุผลที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น “เพื่อยุติการทำไร่เลื่อนลอย” และ “เพื่อลดความยากจน” ดังที่ใช้กันมาโดยตลอดในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา หรือในปัจจุบัน “เพื่อเป็นแหล่งค้าการดูดซับคาร์บอน (carbon credit)” และ “เพื่อผลิตพลังงานทดแทนจากพืช” หลายปีที่ผ่านมา เหตุผลต่างๆ ที่ประชาชนได้ยินได้ฟัง จะถูกเปลี่ยนไป

มาตลอดเวลา หากแต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือประชาชนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ยังคงเป็นผู้ที่ถูกเบียดขับให้ไปอยู่ติดชายขอบที่ดินของพวกเขาเองอยู่เช่นเดิม

การประชุมระดับภูมิภาคเกี่ยวกับการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายนปี 2549 ที่จังหวัดกระแจะ ประเทศกัมพูชา เพื่อให้ประชาชนจาก 5 ประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และการรับรู้ปัญหาของการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ และผลกระทบของมันต่อการดำรงชีวิต ตั้งเนื้อหาจากแถลงการณ์ร่วม ที่มีข้อความตรงกันข้ามกับที่รัฐบาลกล่าวอ้างว่า “การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชาติ และลดความยากจนของประชาชน” แต่ “การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ กลับยิ่งทำให้ประชาชนยากจนลง จากการที่ต้องอพยพโยกย้ายออกจากชุมชนของตนเอง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยหลักของการดำรงชีวิตถูกทำลายลง และทำให้ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขาได้” และสรุปว่า

“ในทุกกรณี วิธีเดียวที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลง คือประชาชนต้องดิ้นรนต่อสู้ ทั้งนี้การดิ้นรน ไม่ได้หมายถึงความรุนแรงเสมอไป แต่หมายถึงวิธีการต่างๆ ที่ประชาชนนำมาใช้ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิของพวกเขา”

เพื่อหลีกเลี่ยงพ้นจากภาวะที่ต้องอพยพโยกย้ายออกจากถิ่นฐานบ้านเกิด และวิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขง จำเป็นต้องหันกลับมาเผชิญหน้าและยืนยันให้ชัดเจนกับผู้ที่สนับสนุนกระบวนการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ว่า ไม่มีพื้นที่ใหม่ให้บรรดาบริษัทเข้ามาแย่งชิงกันครอบครองอีกต่อไปแล้ว และประชาชนต้องการอยู่กับที่ดินถิ่นเดิม และใช้ชีวิตบนผืนแผ่นดินที่พวกเขาตั้งรกรากมาหลายชั่วอายุคน นั่นก็คือ ยืนยันว่า พวกเขาจะยังคงปักหลักอยู่บนแผ่นดินทอง หรือ “สุวรรณภูมิ” แห่งนี้

โดย เปรมฤดี ดาวเรือง โครงการฟื้นฟูนิเวศในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA)

เมื่อไม้เชิงเดี่ยวรุกข้ามพรมแดน

การเชื่อมโยงโครงข่ายทางเศรษฐกิจระหว่างหกประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขง ซึ่งได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region economic cooperation programme หรือ GMS) นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มอัตราการไหลป่าของการลงทุนข้ามพรมแดน จากประเทศที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจอย่างจีน ไทย และเวียดนาม เข้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านอย่าง สปป. ลาว และกัมพูชา ซึ่งมีนโยบาย “เปิดประตูกว้าง” ให้บริษัทต่างประเทศเข้ามาลงทุน ที่ดินผืนใหญ่และแรงงานราคาถูก ถูกใช้เป็นเงื่อนไขในการดึงดูดนักลงทุนในการเข้ามาลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ในรูปของการสัมปทานที่ดินผืนใหญ่นับร้อยผืน ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา

รูปแบบการลงทุนปลูกไม้เชิงเตี้ยในประเทศแม่น้ำโขง อาจสามารถจำแนกออกได้ 4 ลักษณะ คือ การเข้ามาลงทุนนอกประเทศแม่น้ำโขง การลงทุนข้ามพรมแดนระหว่างกลุ่มทุนในประเทศแม่น้ำโขงด้วยตนเอง การลงทุนของกลุ่มทุนใหญ่ในแต่ละประเทศ และการลงทุนของเกษตรกรรายย่อยบนที่ดินของตนเอง ซึ่งในบทความนี้จะเน้นการลงทุนใน 2 ลักษณะแรก เนื่องจากการลงทุนที่มีการกระจุกตัวของการใช้ที่ดินผืนใหญ่ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นรุนแรงมากที่สุด ซึ่งเรายังสามารถจำแนกตัวละครหลักจากประเทศต่าง ๆ ดังที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

สปป. ลาว

การลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์ส่วนใหญ่ใน สปป. ลาว มักอยู่ในรูปแบบการสัมปทานที่ดินรัฐขนาดใหญ่ โดยเฉพาะไม้ยูคาลิปตัส และยางพารา ทั้งการลงทุนจากประเทศนอกภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง และจากประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงด้วยตนเอง อาทิเช่น บริษัทโอจิ เปเปอร์ (Oji Paper หรือ บริษัท BGA เดิม) จากญี่ปุ่น ปลูกยูคาลิปตัส 50,000 เฮกตาร์ ในแขวงบอลิคำไซและคำม่วน, บริษัทเบอร์ลาลาว (อติยา เบอร์ลาลา กราซิม) จากอินเดีย ปลูกยูคาลิปตัส 30,000 เฮกตาร์ ในแขวงสะหวันนะเขต บริษัทเวียด-ลาว ดักลัก เย้าเตียง ซึ่งมีข้อตกลงการลงทุนปลูกยางพาราบนเนื้อที่กว่า 30,000 เฮกตาร์ ในแขวงจำปาสัก และสาละวัน ภาคใต้ของสปป. ลาว มีรายงานระบุว่าบริษัทเวียดนามต้องการขยายการลงทุนปลูกยางพาราในสปป. ลาวเนื้อที่ 100,000 เฮกตาร์ ในอีก 12 ปีข้างหน้า นอกจากนี้ ยังมีบริษัทเยื่อกระดาษใหญ่ที่สุดของไทย 2 บริษัท คือ บริษัทแอดวานซ์ อโกร และฟีนิกซ์ พัลล แอนเปเปอร์ ก็กำลังพยายามเข้าไปแสวงหาที่ดินใน สปป. ลาว เพื่อปลูกไม้ยูคาลิปตัส สำหรับเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานเยื่อกระดาษของตนที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย

เนื้อที่สัมปทานที่ดินที่รัฐบาลสปป. ลาวอนุมัติให้บริษัทลงทุนต่างประเทศทั่วประเทศ ทั้งเพื่อการปลูกไม้เชิงเตี้ยและพืชเศรษฐกิจ รวมมีประมาณ 167,000 เฮกตาร์ มีเป้าหมายเพื่อปลูกยูคาลิปตัส 80,000 เฮกตาร์ และปลูกยางพารา 46,600 เฮกตาร์ พื้นที่สัมปทานที่ดินส่วนใหญ่เริ่มตั้งแต่เขตภาคกลางลงไปถึงภาคใต้ของสปป. ลาว

แม้ว่ารัฐบาลสปป. ลาวจะมีมติเมื่อเดือนพฤษภาคม 2551 ระบุการให้สัมปทานที่ดินทั่วประเทศไว้เป็นการชั่วคราว หากแต่ยังมีการผลักดันของนักลงทุนต่างประเทศและการส่งเสริมการลงทุนอย่างกระตือรือร้นจากหน่วยงานรัฐโดยตรง ดังจะเห็นได้จากการที่คณะกรรมการแผนการลงทุนของสปป. ลาว ยังคงเดินหน้าทำสัญญาการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์ที่ต้องการเข้าถึงที่ดินผืนใหญ่ แม้ว่าจะมีการระงับการสัมปทานไว้ชั่วคราว และกฎหมายก็ไม่อนุญาตให้บริษัทสัมปทานที่ดินในเนื้อที่มากกว่า 100 เฮกตาร์ แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่ชัดเจนว่าบางบริษัทยังสามารถเข้าถึงที่ดินได้ จากการให้อนุญาตของข้าราชการท้องถิ่น โดยอ้างอิงว่าได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการแผนการลงทุนแล้ว อีกทั้งในปัจจุบัน ด้วยกรอบทางกฎหมายที่ซับซ้อนขึ้น และกฎเกณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง สร้างความสับสนในหมู่นักลงทุน รวมถึงข้าราชการท้องถิ่น และภายใต้ภาวะทั้งปวงดังที่กล่าวมา ชาวบ้านได้กลายเป็นผู้ที่ไม่ได้รับการดูแลปกป้องอย่างเพียงพอจากการต้องสูญเสียที่ดินให้กับผู้มีอำนาจและผู้มีอิทธิพลในกระบวนการสัมปทานที่ดิน

กัมพูชา

การแย่งชิงที่ดินในกัมพูชานั้นยังมีขอบเขตที่กว้างใหญ่มากขึ้นไปอีก ข้อมูลจากสภารัฐมนตรี (Council of Ministers) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปี 2546 ระบุว่า รัฐบาลกัมพูชาอนุมัติให้สัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจ (economic concession) เป็นจำนวน 40 ผืนใหญ่ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ถึง 809,296 เฮกแตร์ และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ก็ปรากฏว่ายากที่จะเข้าถึงตัวเลขข้อเท็จจริงที่เป็นทางการได้ แต่ที่ปรากฏในรายงานเมื่อเร็วๆ นี้ชี้ว่า ในช่วงเปลี่ยนผ่านซึ่งเศรษฐกิจโลกขยายตัวในทศวรรษที่ผ่านมา ที่ดินครึ่งหนึ่งของกัมพูชาได้ถูกโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของนักลงทุนต่างชาติในรูปของการให้สัมปทานที่ดินหรือการเช่าที่ดินในระยะยาว

นักลงทุนใหญ่ๆ ในกัมพูชามักมีเส้นสายโยงใยกับนักการเมืองระดับสูงในรัฐบาล แม้กฎหมายรัฐจะระบุให้การสัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจทำได้สูงสุดไม่เกิน 10,000 เฮกแตร์ และการสัมปทานขนาดใหญ่ที่มีมาก่อนหน้านั้นจะต้องลดขนาดลงก็ตาม แต่กระนั้นก็ตาม รัฐบาลก็ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อนำที่ดินกลับคืนมาจากบริษัทที่มีอำนาจซึ่งถือครองเนื้อที่สัมปทานที่ดินเกินกว่าที่ประกาศ (ดูใน Fast-wood Plantation Economic Concessions and Local Livelihoods in Cambodia, 2006; land concession and forest concession map in Stung Treng province, 2006) บริษัทวู ชิง ซาน (Wuzhishan L.S.Group) จากจีน ได้สัมปทานที่ดินถึง 199,999 เฮกแตร์ เพื่อปลูกไม้สนในจังหวัดรัตนคีรี จากเนื้อที่อนุมัติการใช้ประโยชน์เริ่มต้นที่ 10,000 เฮกแตร์ แต่ว่าสถานภาพของที่ดินที่นอกเหนือจากนั้นกลับไม่ชัดเจน ส่วนบริษัทปลูกไม้ที่เจ้าของเป็นบริษัทต่างประเทศรายอื่น ที่ครอบครองเนื้อที่สัมปทานที่ดินขนาดใหญ่ อาทิเช่น บริษัทกรีน ริช (Green Rich) ปลูกกระถินเทพาและปาล์มน้ำมันจำนวน 18,300 เฮกแตร์ ในจังหวัดเกาะกง บริษัทแคมโบเดีย ฮานนิง (Cambodia Haining Group) ได้รับสัมปทานที่ดิน 21,250 เฮกแตร์ ในจังหวัดกัมปงสะปือ เพื่อปลูกมันสำปะหลัง ปาล์ม น้ำมัน และเลี้ยงสัตว์ และบริษัทเอเชีย เวิลด์ (Asia World Agricultural Development) บริษัทกลอบเบิล แอกริคัลเจอร์ (Global Agricultural Development and Great Wonder Ag Dev Co) ได้รับสัมปทานที่ดินบริษัทละ 10,000 เฮกแตร์ เพื่อปลูกไม้สัก ในเขตอำเภอเดียวกันของจังหวัดกระแจะ ทั้งหมดได้อนุญาตสัมปทานที่ดินในวันเดียวกัน

ในเดือนมีนาคม 2006 ผู้แทนจากบริษัทไฮน่าน เนเชอรัล รับเบอร์ (Hainan Natural Rubber Industry Group Corp) ซึ่งเป็นผู้ผลิตยางใหญ่ที่สุดของจีน และบริษัทซุยแกง อินเวสเมนต์ (Suigang Investment Development Co Ltd) ในกัมพูชา ได้ลงนามในข้อตกลงโครงการลงทุนปลูกยางพาราและตั้งโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปยางพาราในกัมพูชา ครอบคลุมพื้นที่กว่า 60,000 เฮกแตร์ และยังมีรายงานอีกว่า บริษัทจากเวียดนามอีก 2-3 แห่ง ได้รับอนุมัติลงทุนปลูกยางพาราประมาณ 16,000 เฮกแตร์ ในจังหวัดมณฑลคีรี อุตสาหกรรมยางพาราเวียดนามกลุ่มนี้ ตั้งเป้าหมายการลงทุนปลูกยางพาราในกัมพูชาในพื้นที่ 100,000 เฮกแตร์ เช่นเดียวกับในสปป. ลาว รายงานข่าวเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2007 (ผู้จัดการออนไลน์ 28 พฤศจิกายน 2007) ระบุว่าสวนยางพารา 3 แห่งของรัฐบาล รวมเนื้อที่กว่า 22,000 เฮกแตร์ ได้ถูกยกให้บริษัทเอกชนจากจีนเช่าด้วยระยะเวลาจนถึง 99 ปี

ไม่ใช่เพียงแต่บริษัทต่างประเทศเท่านั้น ที่สามารถเข้าถึงที่ดินด้วยการอนุมัติจากรัฐบาล เนื้อที่มากกว่า 200,000 เฮกตาร์ ในเขตจังหวัดสตึงเตร็งได้ถูกอนุมัติให้กับบริษัทในประเทศจำนวน 11 บริษัท และบริษัทเหล่านั้น ก็เชื่อเชิญให้บริษัทต่างชาติเข้ามาร่วมทุนอีกชั้นหนึ่ง

พม่า

การหารายงานที่ถูกต้องแม่นยำเกี่ยวกับการพัฒนาการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพม่านั้นเป็นเรื่องยากลำบาก จากข่าวสารที่กระเซ็นกระสายออกมาเป็นระยะ ระบุถึงแผน เป้าหมายและฐานข้อมูลเพียงเล็กน้อย ในรายงานข่าวของสำนักข่าวซินหัวของจีนในเดือนพฤษภาคม 2550 ระบุว่า รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและชลประทานของพม่า ได้ระบุแผนการที่รัฐบาลพม่าจะส่งเสริมการปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพ (biofuel) ในพื้นที่ 3.24 ล้านเฮกตาร์ ในโครงการเพิ่มปริมาณการผลิตเชื้อเพลิงจากพืชเชื้อเพลิงชีวภาพให้ได้ถึง 20 ล้านตันต่อปี และจากสถิติทางการของพม่า มีการแสดงถึงเนื้อที่สัมปทานที่ดินสวนยางพาราในปี 2550 ว่ามีถึง 302,000 เฮกตาร์ (หนังสือพิมพ์ Myanmar Times, 2550)

จีน เวียดนาม และไทย: ตัวละครใหม่

ทั้งสามประเทศนี้กำลังมีบทบาทเข้าไปลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มมากขึ้น โดยบริษัทเอกชนที่มีศักยภาพการลงทุนที่เข้มแข็งมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเงินช่วยเหลือหรือเงินกู้จากสถาบันการเงินระหว่างประเทศอย่างธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอดีบี) อีกต่อไป ด้วยเงื่อนไขข้อจำกัดของที่ดินในการขยายโครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในประเทศของตนที่มีมากขึ้น บรรดานักลงทุนทั้งจากจีน เวียดนาม และไทยต่างพากันหลั่งไหลเข้าไปลงทุนปลูกพืชเชิงพาณิชย์ในสปป. ลาวและกัมพูชา

เบื้องหลังพื้นที่สัมปทานที่ดินอันกว้างใหญ่ คือการสูญเสียเรือกสวนไร่นา และพื้นที่หาอาหารและเลี้ยงสัตว์ของชุมชน ซึ่งประชาชนในสปป. ลาวและกัมพูชากว่าร้อยละ 80 ต้องพึ่งพาอาศัยสำหรับการดำรงชีวิต ท่ามกลางภาวะที่ราคาพืชอาหารพุ่งสูงขึ้นในช่วงปีที่ผ่านมา ชาวบ้านซึ่งสูญเสียที่ดินปลูกข้าว ต้องประสบกับความทุกข์ยากขาดแคลน และต้องหันมาพึ่งการทำงานในแปลงปลูกไม้ของบริษัท แต่งานเต็มเวลาที่มีอยู่นั้น ก็มีแนวโน้มว่าจะเพียงพอสำหรับคนจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น และเฉพาะสำหรับแรงงานในวัยหนุ่มสาว ส่วนสมาชิกอื่นในครอบครัวกลับกลายเป็นคนว่างงาน รายได้จากการรับจ้างแรงงานกับบริษัทจึงไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัวที่ไร้ที่ดินทำกิน

ความซับซ้อนและแตกต่าง ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ทำให้ภาคประชาสังคมแทบจะไม่มีเวทีในการแสดงบทบาททางสาธารณะ โดยเฉพาะในประเทศที่มีข้อจำกัดทางการเมืองอย่างสปป. ลาวและกัมพูชา ที่การถกเถียงทางสาธารณะมีความยากลำบาก รวมทั้งการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นสาธารณะอย่างเข้มงวดในพม่า สำหรับประเทศที่มีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือกว่าอย่างจีน เวียดนาม และไทย ซึ่งดูเหมือนว่าประเทศไทยจะเปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาสังคมมากที่สุดนั้น ผู้นำในภาคประชาสังคม และคนในสังคมส่วนใหญ่ ก็ยังไม่ให้ความสนใจหรือตระหนักถึงผลกระทบข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นกับชุมชนในประเทศเพื่อนบ้าน อันเป็นผลมาจากการแสวงหาผลประโยชน์ของนักลงทุนจากประเทศของตน

โดย พรพนา กวีย์เจริญ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ในภูมิภาคน้ำโขง (TERRA) pornpana@terraper.org
(ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ดูได้จาก www.terraper.org)

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอทีบี) กำลังทำลายป่าในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และสภาพภูมิอากาศโลก

เมื่อเช้าที่พอซนาน (Poznan) นอกห้องประชุมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กลุ่มพันธมิตรโลก (Friends of the Earth) กำลังประท้วงธนาคารโลกในประเด็นที่ให้เงินกู้ยืมแก่โรงงานไฟฟ้าถ่านหิน โดยให้มีหุ้นพนักงานธนาคารโลกใส่สูทดำสู้กับหมีขั้วโลกเหนือ ด้วยการปาก้อนถ่านหินใส่หมี “มันก็แค่การประท้วงแบบเดิม ๆ ของพวกเอ็นจีโอยุโรป ที่ไม่รู้จริงเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก” เสียงใครคนหนึ่งพูดขึ้นอยู่ทางด้านหลังผู้เขียน ซึ่งต่อมาพบว่า เป็นเจ้าหน้าที่แผนกการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอทีบี) ซึ่งบอกผู้เขียนว่า อินเดียนและจีนจะเป็นตัวตัดสินใจประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพราะเป็นที่ ๆ เราจะต้องพัฒนา “การเผาไหม้พลังงานแบบสะอาด” ขึ้นมาใช้ดูดซับและเก็บกักคาร์บอน ถึงแม้ตัวเขาเองก็ยอมรับว่า ยังไม่เคยมีเทคโนโลยีที่ว่ามันนั้นก็ตาม

และเมื่อผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า ทั้งธนาคารโลก และเอทีบี ซึ่งยังคงเดินหน้าอย่างต่อเนื่องในการให้เงินสนับสนุนแผนพลังงานถ่านหินต่างหาก ที่น่าจะเป็นฝ่ายไม่เข้าใจปัญหา เจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งจึงบอกกับผู้เขียนว่า เอทีบีตกลงให้เงินกู้ยืม 900 ล้านดอลลาร์สหรัฐในโครงการพลังงานถ่านหินในประเทศเวียดนาม และจบลงด้วยประโยคที่ว่า “ที่จริงผมนะ ตำนานธนาคารมากกว่าที่คุณจะมาเสียอีก”

ที่พอซนาน ประเด็นเสนาส่วนใหญ่คือเรื่องป่าไม้และบทบาทของป่าไม้ในการแก้ไขวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ธนาคาร บริษัท ผู้ให้ทุน รัฐบาล บรรดาหน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติทั้งหลาย ที่แสดงความกระตือรือร้นอย่างยิ่งในการที่จะรักษาผืนป่าไว้เพื่อปกป้องโลก ต่างล้วนเคยเป็นผู้มีบทบาทหลักในการทำลายป่าไม้ แต่ในวันนี้ พวกเขาประกาศว่า ป่าไม้จะต้องถูกปกป้องไว้จนถึงที่สุด

เมื่อต้นปีที่ผ่านมานี้ คณะทำงานแผนงานสิ่งแวดล้อมอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงของเอทีบี ได้ผลิตวีดีโอชุด “ป่าเพื่ออนาคต” ขึ้น โดยมีเนื้อหาใจความสำคัญอธิบายว่า การเผาไหม้เชื้อเพลิงฟอสซิล มีใช้แหล่งปล่อยคาร์บอนสู่ชั้นบรรยากาศแต่เพียงแหล่งเดียว แต่ “ป่าไม้ที่มีคุณค่าสูงกำลังถูกทำลาย ต้นไม้ถูกบันทึกเป็นก้อนเล็กก้อนน้อยเพื่อทำกระดาษ ป่ายังคงถูกบุกเบิกถากถางให้เป็นพื้นที่ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ และเพื่อการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ เพื่อตอบสนองความต้องการพลังงาน” และถ้าเรายังไม่เชื่อมั่นในแนวทางสีเขียวของเอทีบี หมายาวของเอทีบียังย้ำกับเราว่า “ป่าไม้ก็เปรียบเสมือนปอดของโลก ซึ่งในวันนี้กำลังช่วยดูดซับเอาก๊าซคาร์บอนที่ถูกปล่อยออกสู่ชั้นบรรยากาศให้เรา”

แต่ทว่า เงินกู้ของเอดีบี กำลังส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อป่าธรรมชาติในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งในช่วงระหว่างปี 2533-2543 พื้นที่ป่าไม้ลดลงถึง 68,000 ตารางกิโลเมตร เอดีบีได้ให้เงินเพื่อสร้างถนนเข้าไปในป่า อำนวยความสะดวกให้แก่การขนส่งออกไปจากผืนป่าธรรมชาติ เช่นถนนหมายเลข 9 สู้ท่าเรือคานังของเวียดนาม โดยผ่านแขวงสะหวันนะเขตของสปป. ลาว เป็นหนึ่งในถนนที่บริษัทค้าไม้ของเวียดนามใช้ขนส่งไม้ออกจากประเทศสปป. ลาว ซึ่งไม่เหล่านั้ ส่วนใหญ่เป็นไม้เถื่อนผิดกฎหมาย ถนนสายดังกล่าวตัดผ่านเขตป่าสงวนแห่งชาติสองแห่ง ก่อนที่ทางธนาคารพัฒนาเอเชียจะตกลงให้เงินกู้แก่โครงการ ธนาคารเองก็ยอมรับว่า ถนนสายดังกล่าว “จะเร่งให้มีการค้าไม้และสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายมากขึ้น”

การปลูกไม้เชิงพาณิชย์เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทำลายป่าที่เอดีบีให้เงินช่วยเหลือ ในประเทศสปป. ลาว เอดีบีเองยอมรับว่า โครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ มีส่วนเพิ่มทวีความยากจนในประเทศ ภายใต้โครงการของเอดีบี ยูคาลิปตัสได้เข้ามาแทนที่ป่าไม้ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน รายงานของธนาคารยอมรับว่า “โครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ไปกันไม่ได้กับการรักษาสິงแวดล้อมเสมอไป” และพื้นที่ “ป่าสมบูรณ์” ก็ถูกรวมอยู่ในพื้นที่ปลูกไม้เชิงพาณิชย์ของโครงการ

แม้ว่าจะยอมรับว่าเป็นเช่นนั้นก็ตาม ธนาคารพัฒนาเอเชียก็ยังคงมีแผนการที่จะดำเนินการในโครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในสปป. ลาวอีกหนึ่งโครงการ แต่ในที่สุด โครงการดังกล่าวก็ได้ถูกยกเลิกไป เนื่องจากการปลูกไม้เชิงพาณิชย์เริ่มกลายเป็นปัญหา และเอดีบีเองก็รู้ว่า กำลังถูกจับตามองอย่างใกล้ชิด โดยองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ในสปป. ลาวและต่างประเทศ

ในประเทศเวียดนาม เอดีบีให้เงินกู้ยืม 33 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม เช่นเคย ที่ในกรณีแบบนี้ เอดีบีและรัฐบาลมักกล่าวโทษบรรดาชาวไร่ชาวนาว่าเป็นผู้ทำลายป่าไม้ ขณะที่เรื่องของการตัดไม้ และโครงการพัฒนาแบบที่ก่อให้เกิดการทำลายล้างโดยตรงกลับถูกมองข้าม หรือถูกปิดบังไว้ โครงการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมดังกล่าว ตามเอกสารโครงการของเอดีบี ตั้งเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่า เพื่อเป็นการ “ลดการทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งเป็นอันตรายและเสี่ยงต่อการที่ป่าไม้จะถูกทำลาย” ธนาคารยังเป็นผู้สนับสนุนสำคัญในโครงการ “ฟื้นฟูป่าไม้” ในพื้นที่ 5 ล้านเฮกตาร์ (31.25 ล้านไร่) ในเวียดนาม ซึ่งในนั้น 1 ล้านเฮกตาร์ (6.25 ล้านไร่) มีเป้าหมายเพื่อปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อป้อนโรงงานเยื่อกระดาษและผลิตกระดาษ อีกโครงการหนึ่งที่ธนาคารให้ทุน คือโครงการ “ป่าไม้เพื่อชีวิต เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในเขตพื้นที่สูงภาคกลาง” ในพื้นที่ 30,000 เฮกตาร์ (187,500 ไร่) เพื่อปลูก “พืชที่ให้ผลผลิตสูง” หรือ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ “การปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่” ไว้ป้อนโรงงานอุตสาหกรรมนั่นเอง

ในพื้นที่เขตส่งออกพิเศษระหว่างชายแดนสปป. ลาวกับเวียดนาม ที่เรียกว่าลาว-บาว (Lao Bao) ทางธนาคารกำลังพิจารณาให้ทุนโรงงานแปรรูปไม้ โดยที่ทางโรงเลื่อยจะซื้อไม้ยูคาลิปตัสและไม้กระถิน ณรงค์จากสปป. ลาวและเวียดนาม เพื่อผลิต “เฟอร์นิเจอร์สำเร็จรูป ไม้สับ และวัสดุก่อสร้าง” เอกสารโครงการของเอดีบีระบุว่า “ปัจจุบันในเวียดนาม ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการขยายตัวของการ

ปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่มีมากขึ้น” และแน่นอนว่า เอกสารดังกล่าว ไม่ได้พาดพิงถึงบทบาทของเอทีบีในการสนับสนุนการปลูกพืชเชิงพาณิชย์แต่อย่างใด

ดูเหมือนว่าการประชุมรับรองในพจนานจะไม่ก่อผลดีใด ๆ ในการรับรองเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ไม่ว่าจะเป็นต่อประชาชน ผืนป่า หรือสภาพอากาศ องค์การสหประชาชาติเอง ก็ไม่สามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างการปลูกไม้เชิงพาณิชย์กับป่าไม้ธรรมชาติได้ นั้นหมายความว่าโครงการทำลายป่าไม้เพื่อปลูกไม้เป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ของเอทีบี อาจจะกลายเป็นโครงการหนึ่งในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของป่า (REDD – Reducing Emission from Deforestation and Forest Degradation) และแน่นอนว่า เอทีบีคงไม่ลุกขึ้นมาประท้วง หากการณ์จะเป็นเช่นนั้น

โดย คริส แลงค์ (Chris Lang) <<http://chrislang.org>>

การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในประเทศภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

พม่า: เมื่อกองทัพบังคับแรงงานเพื่อปลูกต้นสบู่ดำ

ในเดือนธันวาคม 2548 นายพลอาวุโสตันฉ่วยของพม่า ได้ออกคำสั่งให้เริ่มการรณรงค์ทั่วประเทศ เพื่อการปลูกต้นสบู่ดำ (jatropha curcas) เพื่อผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ (Biodiesel) ระยะดำเนินการ 3 ปี ในพื้นที่ 3.2 ล้านเฮกตาร์ (20 ล้านไร่) หรือเทียบเท่ากับขนาดพื้นที่ของประเทศเบลเยียมทั้งประเทศ ในที่ดินทั่วทุกจังหวัดของประเทศ ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ และมีแผนการปลูกอย่างน้อย 5 แสนเอเคอร์ (เท่ากับ 2 แสนเฮกตาร์ หรือ 1.25 ล้านไร่) เฉพาะในรั้วกึ่ง ร้อยละ 20 ของที่ดินเพาะปลูกจะถูกปลูกไปด้วยต้นสบู่ดำ

ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นในช่วงที่ผ่านมา ความหวังริบหรี่ในการรักษาพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิลสำรอง ความกังวลในประเด็นการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ล้วนทำให้อุตสาหกรรมปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพขยายตัวขึ้น การผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพจากพืชและเศษวัสดุจากพืช ได้เพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา และคาดว่าจะสูงขึ้นอีกเท่าตัวภายในอีก 4 ปีข้างหน้า

โครงการเร่งปลูกต้นสบู่ดำแบบสุดขีดในพม่านี้ สวนกระแสความหวังโยของโลกร ต่อผลกระทบด้านลบจากการผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ โดยเฉพาะเมื่อปลูกอย่างรวดเร็วเกินไป หรือปลูกในพื้นที่ขนาดใหญ่เกินไป

ต้นสบู่ดำ (Jatropha curcas) เป็นไม้พุ่มยืนต้นขนาดเล็ก จัดอยู่ในวงศ์ไม้ยางพารา (Euphorbiaceae) สบู่ดำมีต้นกำเนิดจากประเทศเม็กซิโก และอเมริกากลาง แต่ได้แพร่ขยายไปทั่วโลก และเป็นพืชที่นิยมปลูกเป็นรั้วล้อมรอบสวนเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อย ลำต้นของสบู่ดำสามารถสูงได้ถึง

6 เมตร หากสภาพอากาศอำนวย ลำต้นตรง มีกิ่งก้านและใบเขียวชะอุ่ม เป็นต้นไม้ที่ลูกเรียกว่าเป็น “ต้นดีเซลชีวภาพ” เนื่องจากสามารถสกัดน้ำมันจากเมล็ดของผลสุบุดำได้ ต่อเฮกเตอร์ เมล็ดสุบุดำให้ปริมาณน้ำมันมากกว่าพืชน้ำมันชนิดอื่น ๆ และการเผาไหม้ไขมันที่ผลิตจากสุบุดำนี้ ปล่อยก๊าซเรือนกระจก 1 ใน 5 ของน้ำมันเชื้อเพลิงฟอสซิล

นับแต่ปี 2549 เป็นต้นมา ทุกภาคของสังคมพม่า ถูกบังคับให้ถ่ายทอดพื้นที่เพาะปลูก และแรงงาน เพื่อมาทุ่มเทให้กับการปลูกต้นสุบุดำ ครูอาจารย์ เด็กนักเรียน ชาวไร่ชาวนา พยาบาล และพนักงาน ลูกจ้าง ถูกสั่งให้ใช้เวลาราชการปลูกต้นสุบุดำตามสองข้างถนน โรงเรียน โรงพยาบาล สำนักงาน วัดวาอาราม รวมทั้งพื้นที่ไร่นาที่ใช้ปลูกข้าวด้วย

“พนักงานทุกคนในโรงพยาบาลต้องไปปลูกต้นเจ็ดชู (สุบุดำ) พวกเราต้องไปถางหญ้าทุกวัน แต่ละคนต้องปลูกให้ได้ 500 ต้น แต่ว่าไม่มีใครจะปลูกได้มากขนาดนั้น” (พยาบาลจากรัฐคะฉิ่น)

“พวกเด็กนักเรียนทุกคน ตั้งแต่ชั้นป.5 ถึงม.ปลาย ต้องหว่านเมล็ดสุบุดำทั่วโรงเรียน รวมทั้งในสนามฟุตบอล ครูของเราบอกว่า เป็นคำสั่งจากผู้อำนวยการโรงเรียน” (นักเรียนจากรัฐคะฉิ่น)

“น้องสาวของผมเป็นครู เขาต้องไปปลูกต้นสุบุดำ และส่งรายงานทุกเดือน การรายงานตัวเลขสถิติเป็นเรื่องปวดหัวของพวกครูที่โรงเรียน พวกเจ้าหน้าที่บอกพวกครูว่า พวกเขาจะไม่ได้เงินเดือน ถ้าการปลูกไม่ประสบผล” (ชาวนาจากรัฐคาเรนนี)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลใน 32 ตำบลเมืองในแต่ละรัฐของพม่า รวมทั้งจากการสัมภาษณ์คน 131 คน ทั้งชาวนา พนักงานรัฐ และนักลงทุน แสดงให้เห็นว่ามีประชาชนทั้งถูกปรับ ถูกจับ และถูกข่มขู่เอาชีวิต ถ้าทำไม่ได้ตามเป้าหมาย ถ้ากล้าไม่เสียหาย หรือวิพากษ์วิจารณ์โครงการ ผลกระทบหนึ่งที่เกิดจากความต้องการที่ดินและแรงงานเป็นจำนวนมาก คือปรากฏการณ์ “ผู้อพยพสุบุดำ” ซึ่งมีเกือบถึง 800 คน (เดือนเมษายน 2551) โดยประชาชนโยกย้ายจากทางใต้ของรัฐฉานเข้าไปในประเทศไทย

“ในปี 2547 ประชากรในหมู่บ้านของผมมีมากกว่า 800 คน จาก 240 ครัวเรือน เดิมนั้นทั้งหมู่บ้านเหลือ 130 คน 40 ครัวเรือน นับตั้งแต่ปี 2547 ร้อยละ 80 ของประชาชน แอบหนีเข้าประเทศไทย สาเหตุเพราะรัฐบาลของสภาเพื่อสันติภาพและการพัฒนา” (ผู้ใหญ่บ้านจากรัฐฉาน)

ต้นสุบุดำสามารถปลูกได้ตามหัวไร่ปลายนา ริมสวน เพราะฉะนั้นจึงไม่จำเป็นต้องไปแข่งขันโดยตรงกับพืชอาหารอื่น ๆ แต่การรณรงค์ให้ปลูกต้นสุบุดำในประเทศพม่า กลับเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารของกสิกร ประการแรก การปลูกสุบุดำทำในพื้นที่ปลูกพืชอาหาร และแปลงสวนของครอบครัวเกษตรกร จึงไปแข่งขันกับพืชอาหารในการใช้ที่ดินและแหล่งน้ำ ประการที่สอง การยึดเอาที่ดินในบริเวณศูนย์กลางของเขตที่อยู่อาศัยเพื่อปลูกต้นสุบุดำ บีบให้ชาวไร่ชาวนาจำต้องหาพื้นที่ปลูกพืชอาหารที่อยู่ไกลออกไปจากบ้าน ทำให้ผลผลิตน้อยลง และสร้างความเสี่ยงใหม่ต่อสภาพแวดล้อม และประการที่สาม การบังคับให้ชาวไร่ชาวนาต้องไปดูแลสวนสุบุดำ ทำให้พวกเขามี

เวลาดูแลพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองน้อยลง เกษตรกรบางรายกล่าวว่า พืชอาหารที่ปลูกใกล้ต้นสบูดำ ไม่สามารถเติบโตได้เต็มที่

“เมืองเรามี 47 หมู่บ้าน ทุกครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ต้องปลูกต้นสบูดำครึ่งเอเคอร์ (หนึ่งไร่) นั้น หมายถึงการเสียพื้นที่ทำนาส่วนหนึ่งไป” (ข้าราชการจากรัฐคารเนน)

ชาวบ้านทั่วประเทศพม่าถูกบังคับให้ “อาสาสมัครเป็นแรงงานรวมหมู่” เพื่อปลูกสวนสบูดำ และปลูกตามริมทางหลวงในรูปแบบการส่งตัวแทนหนึ่งแรงงานต่อหนึ่งครอบครัว อาสาสมัครต้องนำอาหารและเครื่องมือไปเอง หรือยอมรับโทษหากปฏิเสธการไปเป็นแรงงาน แต่ส่วนใหญ่แล้ว ผู้ที่ไปร่วมเป็นแรงงานไม่ได้ ก็ต้องจ้างคนอื่นไปแทน

“ในหมู่บ้าน แต่ละครอบครัวต้องส่งคนหนึ่งคนไปปลูกต้นสบูดำ ผู้ใหญ่บ้านบอกว่าถ้าใครไม่ไปจะถูกปรับ ผมต้องหยุดงานในสวนของตัวเองเพื่อไปปลูกต้นสบูดำ คนเฒ่าคนแก่บางคนไม่สามารถไปได้ ก็ต้องส่งลูกหลานไปแทน พวกเราต้องปลูกต้นสบูดำเป็นแถวยาวตามแนวไม้ที่ปักไว้ พวกเราต้องถางหญ้า ไถดินเพื่อเตรียมดินก่อนปลูกด้วย” (ชาวนาจากรัฐมอญ)

“หัวหน้าชุมชนโทรศัพท์มาหาผม และบอกว่าพวกเขาจะปรับผม 3,000 จี๊ด (2.5 เหรียญสหรัฐฯ) ถ้าผมไม่ไปร่วมการปลูก พวกเราถูกบังคับให้ไปปลูกต้นไม้ทั้งวัน แต่ต้องเอาข้าวไปกินเอง” (ชาวไร่จากรัฐคะฉิ่น) (เพื่อเปรียบเทียบมูลค่าเงินค่าปรับ — ค่าแรงงานต่อวันในพม่าคือ 1,500 จี๊ด)

การบังคับใช้แรงงานไม่เพียงแต่เกิดขึ้นกับการปลูกต้นสบูดำเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นในกิจกรรมการก่อสร้างโรงงานกลั่นน้ำมันจากเมล็ดสบูดำ วันที่ 3 สิงหาคม 2550 กองทหารราบ 524 ได้เรียกกลุ่มชาวบ้านเพื่อบังคับให้ไปถางที่ดินริมทางหลวงระหว่างบ้านกาลีและตากาว ทางตอนกลางของรัฐฉาน เพื่อใช้เป็นสถานที่ปลูกสร้างโรงงานกลั่นน้ำมันจากเมล็ดสบูดำ แม้ว่าชาวบ้านจะต้องออกเงินซื้อน้ำมันใส่เครื่องตัดหญ้าเองแล้วก็ตาม ทางทหารยังเก็บเงินซื้อน้ำมันจากชาวบ้านเพิ่มอีก

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็หาทุกวิถีทางเพื่อหลีกเลี่ยงหรือขัดคำสั่ง ข้าราชการระดับสูงในรัฐคารเนนียอมรับว่า ประชาชนหลายคนปฏิเสธการปลูกต้นสบูดำ บางรายซื้อเมล็ดมาตามคำสั่ง แต่พวกเขาไม่นำไปปลูก บางคนปลูกน้อยกว่ากำหนด ป้ายโฆษณาส่งเสริมปลูกต้นสบูดำถูกขีดเขียนทำลายด้วยน้ำมือชาวบ้าน

ชาวบ้านฉวยโอกาสจากการที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปตรวจในบางพื้นที่ ชาวนาคคนหนึ่งอธิบายว่า “ที่ดินของเราไม่ได้อยู่ใกล้ทางหลวง ชาวบ้านหลายคนก็เลยไม่ได้ไปปลูกต้นสบูดำ” (ชาวนาจากรัฐมอญ)

เกษตรกรรมเป็นกระดูกสันหลังของสังคมและเศรษฐกิจของประเทศพม่า นโยบายที่มีผลกระทบต่อภาคเกษตร จึงควรผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบและใช้นโยบายอย่างระมัดระวัง ผู้นำของโลกและ

นักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกัน เกี่ยวกับการผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ แต่ว่ารัฐบาลเผด็จการนั้นมายังคงเดินหน้าอย่างไม่ยั้งคิดในการส่งเสริมการปลูกต้นสบูดำขนาดใหญ่อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน การรณรงค์ให้ปลูกต้นสบูดำ ไม่เพียงแต่จะสื่อที่ท้าวว่าล้มเหลวเท่านั้น แต่ยังกำลังคุกคามการดำรงชีวิตของชาวไร่ชาวนาในอีกด้วย

เพื่อให้กระบวนการพัฒนาที่ดีกว่าเดิมเกิดขึ้นได้จริงในประเทศพม่า จำเป็นต้องมีการรับรองสิทธิในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาแบบยั่งยืนทั้งหลาย นโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนที่สามารถรับรองสิทธิที่ดินและความปลอดภัยของผู้คน และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้บริหารทรัพยากรธรรมชาติของตนเองจะต้องเกิดขึ้น อีกทั้งสิทธิของผู้หญิงและชนพื้นเมืองจำเป็นต้องได้รับการรับรองเช่นกัน

สรุปย่อจากรายงาน: *Biofuels by Decree Unmasking Burma's bio-energy fiasco*” โดยสภาเพื่อการพัฒนาชุมชนชนเผ่า (ECDF), พฤษภาคม 2551. <unitedcdf@gmail.com>

สามารถเข้าไปอ่านรายงานฉบับเต็มได้ที่:

http://www.terraper.org/file_upload/BiofuelbyDecree.pdf

กัมพูชา: การปลูกไม้เชิงเดี่ยวเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ นำไปสู่ความขัดแย้งเรื่องที่ดิน

หากถามชาวกัมพูชาคนใดก็ตาม ว่าสิ่งใดคือรากฐานของสังคมและชีวิตของผู้คนในประเทศกัมพูชา คำตอบที่ได้ส่วนใหญ่ น่าจะเป็น “ที่ดิน” ที่ดินหมายถึงการดำรงชีวิต นอกจากนั้น ที่ดินยังถูกให้คุณค่าในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของรากเหง้า ทรัพย์สิน และความมั่นคง และที่ดินยังได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นพื้นฐานขององค์กรทางสังคมในประเทศ ความผูกพันของครอบครัวต่อที่ดินในฐานะมรดกตกทอด มีความหมายสำคัญเป็นพิเศษในสังคมที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากมานานนับหลายทศวรรษ จากความขัดแย้งภายในประเทศ สงคราม การบังคับย้ายถิ่นฐาน ลัทธิส่วนรวมนิยม (Collectivism) การเข่นฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และสุดท้าย การเข้าสู่เศรษฐกิจแบบตลาดของทุนนิยมที่ไร้กฎระเบียบ

ประชากรกว่าร้อยละ 80 ของกัมพูชาอาศัยอยู่ในเขตชนบทที่ห่างไกล ที่ดินในประเทศกัมพูชาสามารถทำการเกษตรได้ทั้งแบบเพาะปลูกถาวร (นา) และทำไร่ (หมุนเวียน) แต่ไม่ว่าการเพาะปลูกจะเป็นไปในรูปแบบใด ประชาชนในเขตชนบทก็ยังคงพึ่งพาอาศัยผืนป่ารอบๆ ชุมชน ป่าไม้และลำน้ำคือแหล่งอาหาร ผลผลิตจากของป่าคือข้าวของเครื่องใช้ในครอบครัวและยังเป็นรายได้อีกด้วย โดยปกติแล้ว คนยากจนที่สุดในหมู่บ้านคือผู้ที่ไม่มียี่ที่ดิน หรือจะพูดให้ถูกต้อง คือผู้ไม่มีที่ดินทำการเกษตร หรือไม่มีความสามารถในการซื้อที่ดิน สามารถใช้เป็นดัชนีที่เชื่อถือได้ในการชี้วัดระดับความยากจนในประเทศกัมพูชาได้

ในทศวรรษ 1960 (พ.ศ.2503-2513) มีการประเมินว่า กัมพูชามีพื้นที่ที่ปกคลุมด้วยป่าไม้ประมาณร้อยละ 73 และประชาชนสามารถถางป่าทำไร่ ทำสวนได้ตามความจำเป็น โดยไม่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศแต่อย่างใด ในเวลานั้นยังไม่มีการซื้อขายที่ดินและตลาดค้าที่ดินอย่างเป็นทางการ ผู้ใช้ที่ดินคือผู้ที่มีกรรมสิทธิ์และอำนาจในการควบคุม มาจนถึงทศวรรษ 1990 (พ.ศ.2533-2543) กัมพูชาถูกเหวี่ยงเข้าสู่เศรษฐกิจการค้าเสรี อสังหาริมทรัพย์เอกชนได้เริ่มเข้ามากำหนดการใช้ที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดิน ในขณะที่ตลาดการค้าที่ดินที่ไร้กฎระเบียบก็ลุกลามไปทั่ว

การไร้ที่ดินทำกินและความไม่เสมอภาคในการถือครองที่ดินกำลังทวีขึ้นอย่างรวดเร็วในกัมพูชาทั้งในเขตชนบทและชานเมือง ภาวะการไร้ที่ดินทำกินเกิดขึ้นกับครอบครัวที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวในจำนวนที่สูงกว่าครอบครัวที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว นอกจากนี้ ผู้ที่ “เกือบจะไร้ที่ดินทำกิน” เช่น ครอบครัวที่มีที่ดินขนาดเล็กเสียจนหากินไม่พอเลี้ยงปากท้องก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นเวลากว่าทศวรรษแล้ว ที่ที่ดินจำนวนมหาศาลของประเทศได้ถูกยกให้กับบริษัทเอกชนในรูปแบบของสัมปทานที่ดินด้านเศรษฐกิจ โดยเป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาลและภาคเอกชนเพื่อใช้ที่ดินในการสร้างผลกำไร ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการเกษตรและการปลูกป่าเพื่ออุตสาหกรรม การค้า การทำเหมืองแร่ การสำรวจหาน้ำมัน การประมง และการท่องเที่ยว แม้ว่าการสัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจได้ถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ภายใต้การปกครองแบบอาณานิคมของฝรั่งเศส (เพื่อปลูกยางพารา) การสัมปทานที่ดินก็เพิ่งจะฟื้นคืนกลับมาและเติบโตขึ้นในต้นทศวรรษ 1990 มาวันนี้เอง เมื่อรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาเริ่มอนุมัติให้สัมปทานที่ดินและป่าไม้แก่บริษัทเอกชนโดยอ้างว่าเพื่อเป็นการกระตุ้นภาคเอกชนเพื่อการสร้างรายได้ให้กับรัฐและการลดความยากจนในเขตชนบท แต่มาถึงปลายทศวรรษ 1990 มีการประเมินว่า ชุมชนชาวกัมพูชามากกว่า 1 ใน 3 ถูกตัดขาดจากผืนดินของตนเอง เนื่องมาจากการให้สัมปทานที่ดินและป่าไม้

การให้สัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจรวมถึงการปลูกพืชอุตสาหกรรม เช่น ยางพารา กฤษณา ปาล์ม น้ำมัน สัก มะพร้าว ยูคาลิปตัส และผลิตภัณฑ์เกษตรอุตสาหกรรมจากพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ สัมปทานดังกล่าวอำนวยให้นักลงทุนมีสิทธิเหนือที่ดินที่ได้รับการสัมปทานเป็นระยะเวลายาวนานถึง 99 ปี ในบางพื้นที่ ชุมชนถูกขับไล่ออกจากที่ดินเพื่อนำที่ดินไปปลูกไม้เชิงพาณิชย์ บริษัทต่างๆ ได้ไถทำลายป่าไม้ที่ชุมชนเคยอาศัยเป็นแหล่งหากินเลี้ยงชีพ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้ๆ กับเขตสัมปทานที่ดินในจังหวัดกระแจะ สตึงเตริง มณฑลคีรี (และจังหวัดอื่นๆ) รายงานว่า พวกเขาถูกห้ามเข้าไปใช้ป่าไม้ อีกทั้งพื้นที่ที่ถูกเรียกว่าเป็น “ที่ดินรกร้าง” ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งอาหารและแหล่งรายได้สำหรับชาวบ้าน กลับถูกรวมอยู่ในเขตการให้สัมปทานที่ดิน ถึงแม้ว่าที่ดินเหล่านั้นจะอยู่ในความดูแลของประชาชนมาหลายชั่วอายุคนแล้ว นอกจากนี้ ชุมชนที่อยู่ติดกับพื้นที่สัมปทานที่ดินยังรายงานว่ บริษัทสัมปทานได้ขยายพื้นที่เกินขอบเขตของสัญญา และรุกล้ำเข้าไปในเขตที่ดินของชาวบ้านและชุมชนอีกด้วย

การปลูกไม้เชิงเดี่ยวเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นการปลูกต้นไม้หรือพืชเชิงเดี่ยว ทั้งปลูกซ้ำหลายครั้งแล้วเก็บเกี่ยวในวงจรสั้น ๆ จึงต้องใช้ปุ๋ยเคมีอย่างหนักหน่วง รวมทั้งยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า

สารเคมีเหล่านั้นจะไหลซึมลงใต้ดินและไหลลงสู่แหล่งน้ำใต้ดิน ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม ดินปนเปื้อน สารเคมีและนำโรคร้ายมาสู่ชาวบ้าน

การปลูกยูคาลิปตัส ทำให้ดินแห้งแข็ง ขาดความชุ่มชื้นและสารอาหาร ส่งผลกระทบต่อระบบน้ำใต้ดิน และแม่น้ำลำธารให้เหือดแห้งลง ตัวอย่างเช่น ทะเลสาบเขมร (โตนเลสาบ) ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืดที่สำคัญที่สุดต่อระบบนิเวศของประเทศ และเป็นแหล่งอาหารของประชาชนนับล้านคนกำลังถูกคุกคามจากโรงงานเยื่อกระดาษ ที่ปล่อยสารพิษและสารเคมีลงสู่หนองบึงที่ไหลเชื่อมต่อกับทะเลสาบ ในจังหวัดเกาะกง พื้นที่ที่มีป่าไม้ประเภทผลัดใบ ได้ถูกทำลายไปหลายแห่งจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น กระถินณรงค์ หรือกฤษณา ที่ทำลายแหล่งวางไข่ของปลา เพราะที่ดินในเขตนั้นเดิมเป็น “ป่าทาม” หรือพื้นที่ป่าน้ำท่วมถึงในฤดูมรสุม

นอกจากเศรษฐกิจ และความหลากหลายทางชีวภาพจะถูกทำลายแล้ว สิทธิมนุษยชนก็ถูกคุกคามอีกด้วย ชาวบ้านหลายคนถูกข่มขู่จากบรรดากองกำลังรักษาความปลอดภัย ที่เป็นลูกจ้างของเจ้าของบริษัทที่ได้สัมปทานที่ดิน หากชาวบ้านล่วงล้ำเข้าไปในที่ดิน หรือทำการประท้วงต่อการบุกยึดเอาที่ดินของพวกเขา ในหลายพื้นที่ มีการใช้กำลังโดยเจ้าหน้าที่ติดอาวุธ ทำให้เกิดการใช้ความรุนแรง ทำให้ชาวบ้านบาดเจ็บและเสียชีวิต ตัวอย่างเช่น ในจังหวัดโพธิสัด สติงเตริง กำปงสะปือ มณฑลคีรี และเกาะกง ชุมชนได้รวมตัวกันประท้วง เนื่องจากพวกเขาต้องสูญเสียที่ดิน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขาไป ชาวบ้านจึงทำการประท้วงต่อการกระทำของพวกเขาสัมปทานที่ดิน และเสนอขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ จังหวัด และเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง แต่ก็ไม่ได้เกิดผลใดๆ ตรงกันข้าม เจ้าหน้าที่หลายคนได้แสดงท่าทีเข้าข้างพวกเขาบริษัท และพยายามข่มขู่ชาวบ้านให้ยุติการประท้วง

ในพื้นที่ยากจนอันห่างไกลในประเทศกัมพูชา ซึ่งได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชาติ หรือไม่เพียงแต่ความยากจนไม่ได้ลดลง ในทางตรงกันข้าม จำนวนประชาชนที่ยากจนกลับเพิ่มมากขึ้น เศรษฐกิจของประชาชนสันคลอนและตกต่ำ การที่แหล่งความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลาย และการใช้ประโยชน์จากป่าและแหล่งน้ำต้องสูญเสียไป ทำให้ประชาชนตกอยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการขาดแคลนอาหาร การอพยพหลีกเลี่ยงหนีจากความทุกข์ยากในเขตชนบทเข้าสู่ตัวเมือง โดยเฉพาะสู่เมืองหลวงพนมเปญ กำลังเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ แต่ผู้อพยพรายใหม่ที่เข้ามาในเมืองนี้ ก็ไม่สามารถหางานทำหรือหาที่อยู่ได้ง่าย ๆ หลายชีวิตอาศัยอยู่ริมถนน หรือตั้งถิ่นฐานอยู่แบบผิดกฎหมาย และยังมีเสี่ยงต่อการถูกไล่อื้อ และโยกย้ายไปที่อื่นต่อไป

ในสายตาของโลกที่พัฒนาแล้ว กัมพูชาถือว่าเป็นประเทศที่กำลังฟื้นฟู และอยู่ในยุคของสันติภาพ มีความมั่นคง และกำลังทำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อันมีความหมายอย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นการวางรากฐานการพัฒนาภายหลังจากสงครามยุติลง โดยมีการรับรองนโยบายเศรษฐกิจชุดใหญ่ โดยมีเป้าหมายเพื่อดำเนินการตามแบบตลาดในระบบทุนนิยม แต่ปัญหาเรื่องที่ดินที่เพิ่มขึ้น ที่ตัดขาดชุมชนออกจากผืนดินกับแหล่งทรัพยากรของพวกเขา ไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นดัชนีที่บ่งบอกถึงสันติภาพ ความมั่นคง หรือชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีได้

คัดย่อจาก: *Land and Natural Resource Alienation in Cambodia*, โดย ชาลมาลี กุตตาน (Shalmali Guttal), *Focus on the Global South*, December, 2006 เข้าไปอ่านข้อมูลฉบับเต็มได้ที่ <http://focusweb.org/land-and-natural-resource-alienation-cambodia.html>

ความพยายามวางนโยบายการทำเกษตรอุตสาหกรรมในประเทศกัมพูชา

นับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา เมื่อการให้สัมปทานที่ดินเพื่อการจัดการป่าไม้แบบเดิมได้ถูกยกเลิก รัฐบาลกัมพูชาได้หันมาอนุมัติการสัมปทานที่ดินเพื่อการทำเกษตรอุตสาหกรรมแก่บริษัทเอกชน เพื่อขยายการปลูกพืชอุตสาหกรรม เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา กระจินณรงค์ และพืชเชื้อเพลิงชีวภาพ (agro-fuel) การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ไม่เพียงแต่เพื่อสร้างรายรับให้แก่รัฐ และพัฒนาการเกษตรกรรมแบบเข้มข้น แต่ยังมีเป้าหมายเพื่อลดความยากจน ด้วยการส่งเสริมโอกาสการมีงานทำในท้องถิ่น แต่ทว่า นับตั้งแต่เริ่มต้นมีการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นต้นมา ปรากฏว่ายังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ได้ ผลที่ได้รับ กลับเป็นการที่รัฐบาลกำลังถูกกดดันให้มิชอบกำหนดกฎระเบียบที่แน่ชัด และต้องติดตามการปฏิบัติงานของตนให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

โครงสร้างกฎหมายจัดการการสัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจ (Economic Land Concession [ELCs]) อันมีกฎหมายที่ดินปี 2544 และปี 2548 เป็นศูนย์กลาง มีการออกกฎหมายย่อย (sub-decree) ภายใต้กฎหมายที่ดิน ที่ระบุถึงเงื่อนไขต่างๆ เช่น ต้องมีการทำสัญญาและต้องติดตามการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ต้องคุ้มครองสิทธิของประชาชนในชุมชนที่อยู่ใกล้กับเขตสัมปทาน และป้องกันไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และในกฎหมายก็มีมาตรการลงโทษบริษัทที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข อย่างไรก็ตาม พบว่า การอนุมัติให้สัมปทานที่ดินจำนวนมาก ละเมิดต่อกฎระเบียบที่กำหนดไว้ สร้างผลเสียหายอย่างรุนแรงแก่ชุมชน และยังไม่สามารถก่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ตามสัญญา [1]

เหตุผลหนึ่งของปัญหาที่มีอยู่ก็คือ การขาดความโปร่งใสในกระบวนการทำสัญญา และการขาดความรับผิดชอบของบริษัทตั้งแต่การเริ่มต้นดำเนินงาน แต่ด้วยแรงกดดันของบรรดาแหล่งทุนและภาคประชาสังคม ในปี 2550 รัฐบาลกัมพูชามีข้อตกลงให้จัดทำและจัดเก็บข้อมูลให้ทันเหตุการณ์ลงในระบบการสัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจ เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชนทั่วประเทศ ระบบนี้มีไว้เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของ สถานที่ตั้ง สถานภาพ และการดำเนินงานของการสัมปทานที่ดินแต่ละราย และข้อมูลดังกล่าวจะต้องได้รับการจัดการดูแลโดยกระทรวงเกษตรกรรม ป่าไม้ และการประมงของกัมพูชา และรัฐบาลยังสัญญาว่า จะพิจารณาเรียกคืนพื้นที่สัมปทานที่ดินจากบริษัทที่ได้รับไปเกินกว่ากำหนดคือมากกว่า 10,000 เฮกตาร์ (62,500 ไร่) อีกด้วย และการทำให้มั่นใจได้ว่าบริษัทต่างๆ จะปฏิบัติตามกฎหมายกัมพูชา จะได้รับความสำคัญมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวน ตรวจสอบขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการจัดการที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติพบว่า จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2551 การปรับปรุงเพื่อให้เกิดความโปร่งใส และความรับผิดชอบที่รัฐบาลสัญญา เป็นไปด้วยความน่าผิดหวังเป็นอย่างยิ่ง [2] ไม่ว่าจะเป็นระเบียบ

ไม่ได้รับการป้อนข้อมูลใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับการสัมปทานที่ดินในระดับจังหวัด พบว่าข้อมูลที่มีอยู่มีความขัดแย้งกันเองระหว่างส่วนต่างๆ ของเว็บไซต์และระหว่างบรรดาข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล นอกจากนี้ “ระเบียบเพื่อสาธารณชน” ดังกล่าว ยังถูกเผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษ ในรูปแบบของอินเทอร์เน็ต ทำให้ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบจากการปลูกพืชเศรษฐกิจไม่สามารถเข้าถึงได้ ระเบียบเพื่อ “สาธารณชน” จะต้องถูกทำเป็นภาษาเขมร และถูกนำไปเผยแพร่ในระดับท้องถิ่น และต้องไม่ใช่เป็นรูปแบบการสื่อสารแบบอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น

ความคืบหน้าเพื่อปรับปรุงการทำงานในขั้นพื้นฐานของรัฐบาลยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ตามข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชน มีบริษัทเพียง 2 รายจากจำนวนทั้งหมด 9 ราย ที่มีชื่อในระเบียบและถูกระบุว่ามีพื้นที่สัมปทานเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ที่ยอมลดขนาดพื้นที่ลง อีกสามบริษัท ปฏิเสธการทบทวนข้อสัญญา ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลก็ยังเดินหน้าให้สัมปทานที่ดินที่มีขนาดพื้นที่เกินกว่ากฎหมายกำหนด เมื่อเดือนเมษายน 2551 บริษัทเคเนอเทค (Kenertec) จากเกาหลีใต้ ได้รับอนุมัติพื้นที่สัมปทานที่ดินเป็น 6 เท่าของพื้นที่ที่กฎหมายกำหนด เพื่อปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพ ในเดือนกันยายน 2551 ผู้ว่าราชการจังหวัดสตึงเตร็ง ให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการต่อบริษัทกรีนซี อินดัสตรี จำกัด (Greensea Industry Company Ltd) เพื่อขยายพื้นที่ปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพ เป็นจำนวนพื้นที่มากกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายถึง 10 เท่า

องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในประเด็นที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ยังคงได้รับคำร้องทุกข์จากชาวบ้านเกี่ยวกับกรณีของบริษัทที่ได้รับสัมปทานที่ดินที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย และความล้มเหลวของหน่วยงานรัฐในการหยุดยั้งผู้ที่ทำผิดกฎหมาย สัญญาสัมปทานที่ดิน ได้รับการอนุมัติก่อนที่จะมีการขอขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย ทำให้การสัมปทานที่ดินจำนวนมากได้รวมเอาที่ดินที่เป็นของประชาชนอย่างถูกต้องตามกฎหมายไปด้วย องค์กรต่างๆ ยังไม่ได้รับข้อมูลใดๆ ว่าบริษัทสัมปทานได้ปรึกษาหารือกับชุมชน หรือได้ทำการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ก่อนได้รับสัมปทานที่ดินแต่อย่างใด

บริษัทที่ได้สัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจในกัมพูชหลายบริษัท ละเมิดข้อบังคับตามกฎหมายของประเทศ ซึ่งรับประกันการใช้พื้นที่ป่าตามจารีตประเพณี และปกป้องที่ดินของชนพื้นเมือง บริษัทหนึ่งที่กำลังขออนุญาตสัมปทานที่ดิน 10,000 เฮกตาร์ (62,500 ไร่) เพื่อปลูกยางพาราในจังหวัดมณฑลคีรี ได้รับการยืนยันจากประชาชนว่า ได้บังคับให้ประชาชนพื้นเมืองมอบที่ดินให้บริษัท “เซา” ในราคา ระหว่าง 25 – 250 เหรียญสหรัฐ ในระยะเวลาจนถึง 99 ปี [3] ประชาชนบางคนบอกว่า อันที่จริงพวกเขาถูกบังคับให้ขายที่ดินของตนให้กับบริษัทในราคาที่กล่าวมา และปฏิบัติการดังกล่าว เกิดขึ้นโดยตำรวจหมู่บ้านเป็นผู้มาบอกกับประชาชนว่า หากไม่ปฏิบัติตามข้อเสนอ บริษัทสัมปทานก็อาจจะยึดเอาที่ดินไปอยู่ดี ปรากฏการณ์ที่ประชาชนถูกข่มขู่ในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ มีให้เห็นทั่วทั้งประเทศ

ในระหว่างการเตรียมการประชุมประจำปีระหว่างรัฐบาลกัมพูชาและประเทศผู้ให้ทุนในการพัฒนา กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ร่วมกันจัดทำเอกสารข้อเสนอเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงภายใน 12 เดือน

เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความรับผิดชอบเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ของภาคเกษตรอุตสาหกรรมในพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยเนื้อหาของเอกสารมีดังนี้

- ให้ปรับปรุงข้อมูลในระเบียบอย่างเป็นระบบทุก ๆ สามเดือน และจัดให้มีการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นภาษาเขมรแก่ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากการให้สัมปทานที่ดิน
- ยกเลิกการให้สัมปทานที่ดินที่ไม่ได้มาตรฐานตามกฎหมายย่อย (sub-decree) ซึ่งมีเนื้อหาว่า ก่อนได้รับอนุญาตสัมปทานที่ดินนั้น ที่ดินแต่ละแปลงจะต้องมีการขึ้นทะเบียน ต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม และต้องมีการปรึกษาหารือกับชุมชน และจัดปัญหาการอพยพจะต้องถูกจัดการให้ได้เสียก่อน
- ทำการชี้แจงเหตุผลตามกฎหมาย ว่าเหตุใดสามบริษัทที่มีพื้นที่สัมปทานที่ดินเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด จึงดำเนินการต่อไปได้ โดยให้แสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณา โดยเฉพาะผลได้รับจากการปรึกษาหารือสาธารณะกับชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ และต้องสร้างหลักประกันว่า บริษัทสัมปทานเหล่านี้จะไม่ดำเนินการต่อไป จนกว่าจะมีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ให้เสร็จสิ้นเสียก่อน

ในอดีต ภาคประชาสังคมในกัมพูชา ประสบผลสำเร็จในการใช้การประจุมระหว่างรัฐบาลกับผู้ให้ทุนในการพัฒนา ในการสร้างผลสะท้อนต่อนโยบายของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและผู้ให้ทุนที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลมาจากข้อตกลงช่วยเหลือแบบทวิภาคีระหว่างประเทศกัมพูชาและประเทศใกล้เคียงในภูมิภาค กำลังทำลายต่อสถานภาพเดิมของภาคประชาสังคม ปัญหามีอยู่ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนที่กำลังหวั่นไหวต่ออนาคตการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ จะเข้าไปข้องเกี่ยวกับ “ผู้ให้ทุนหน้าใหม่” และรักษาความสัมพันธ์กับผู้ให้ทุนดั้งเดิม และในเวลาเดียวกันก็สร้างโอกาสให้มีการสนทนากับบรรดากลุ่มผู้ได้รับสัมปทานที่ดินอย่างไร

โดย เมแกน แมกอินเนส (Megan MacInnes) ที่ปรึกษาโครงการที่ดินและป่าไม้, *The NGO Forum on Cambodia*, <megan@ngoforum.org.kh>

[1] NGO Forum (2005) Fastwood Concessions: Economic Concessions and Local Livelihoods in Cambodia: field investigations in Koh Kong, Kampong Speu, Pursat, Monduliri, Prey Veng and Svay Rieng provinces. Environmental Forum Core Team, Phnom Penh, August 2005; UN-OHCHR (2007) Economic Land Concessions in Cambodia: a human rights perspective. UN Cambodia Office of the High Commissioner for Human Rights; NGO Forum (2007) NGO Position Papers on Cambodia's Development in 2006: monitoring of Joint Monitoring Indicators and Implementation of National Strategic Development Plan 2006-2010. Phnom Penh, June 2007.

[2] NGO Forum (2008) NGO Position Papers on Cambodia's Development in 2007-08: monitoring of 2007 CDCF Joint Monitoring Indicators and the National Strategic Development Plan 2006-2010. Phnom Penh, November 2008.

[3] Diokno, M (2008) The Importance of Community: issues and Perceptions of Land ownership and Future Options in 5 Communes in Monduliri Province, Cambodia. NTFP-Exchange Programme and NGO Forum on Cambodia, Phnom Penh, October 2008.

ประเทศจีน: วงจรอุบาทว์ของการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ พืชตัดแต่งพันธุกรรม โรงงานเยื่อกระดาษและความฟุ่มเฟือยในการบริโภคกระดาษ

ตลาดกระดาษและเยื่อกระดาษของจีน เป็นตลาดที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วที่สุดในโลก ถึงแม้ว่าเมื่อคิดเฉลี่ยต่อคนแล้ว คนจีนจะยังบริโภคเยื่อกระดาษน้อยกว่าคนอเมริการ้อยละ 10 แต่จีนก็ใช้กระดาษร้อยละ 14 ของปริมาณบริโภคกระดาษทั้งหมดของโลก บริษัทจาคโค พอยรี่ (Jaakko Pöyry) คาดการณ์ไว้ว่า ปริมาณการบริโภคกระดาษในประเทศจีนจะสูงขึ้นร้อยละ 4.4 ต่อปี อย่างไรก็ตาม ในระหว่างปี 2543-2558 การบริโภคกระดาษส่วนใหญ่คือเพื่อบรรจุหีบห่อสินค้าส่งออก นั่นหมายความว่า การบริโภคกระดาษเฉลี่ยต่อคนในประเทศจีนจริงๆ แล้ว ต่ำกว่าตัวเลขดังกล่าว

การเติบโตมากับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสีย ภายใต้คำปรึกษาและการเงินของธนาคารโลก อุตสาหกรรมเยื่อกระดาษขนาดใหญ่ ที่ทั้งทำลายสิ่งแวดล้อมและบริโภคน้ำปริมาณมหาศาล แต่การจ้างแรงงานน้อยและความต้องการใช้พื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อปลูกต้นไม้เชิงเดี่ยวเพื่อป้อนวัตถุดิบเข้าโรงงานก็กำลังมีการขยายตัว อุตสาหกรรมสมัยใหม่กำลังเข้ามาแทนที่โรงงานผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษแบบเก่า ที่ถึงแม้จะทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีข้อดีอยู่ เช่น ผลิตในปริมาณน้อย ใช้วัตถุดิบเหลือทิ้งที่ไม่ใช่ไม้ อย่าง ฟางข้าว ลำต้นของธัญพืชอื่นๆ (เช่น ข้าวโพด) มีการจ้างแรงงานเป็นจำนวนมาก และสามารถช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาเป็นล้าน ๆ ครอบครัว ซึ่งอาศัยรายรับจากการขายฟางข้าวให้โรงงานเยื่อกระดาษ (ดูในจดหมายข่าว WRM Bulletin No 83)

การเปลี่ยนแปลงนี้ นับเป็นข่าวร้ายสำหรับผู้อ่อนแอ แต่เป็นกำไรงามสำหรับบริษัทที่ปรึกษา บริษัทเครื่องจักรและบริษัทผลิตกระดาษ ที่รวมเอาอุตสาหกรรมการผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษทั่วโลกไว้ด้วยกัน อาทิเช่น โรงงานยักษ์ใหญ่ของประเทศฟินแลนด์-สวีเดน คือ สโตรรา เอ็นโซ (Stora Enso) ได้ประกาศว่า จะขยายการผลิตในโรงงานในซูโจวให้เพิ่มขึ้นจาก 160,000 ตันเป็น 240,000 ตันต่อปี บริษัทสโตรรา เอ็นโซ ยังมีสวนไม้ยูคาลิปตัส ในจังหวัดกวางสี ภาคใต้ของประเทศไทยอีกด้วย โรงงานกระดาษยูพีเอ็ม เคเมนของฟินแลนด์ (Finland's UPM Kymene's Changshu) เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2542 มาถึงปัจจุบัน มีกำลังการผลิต 800,000 ตันต่อปี โดยนำเข้าเยื่อกระดาษจากอินโดนีเซีย บริษัทเอเชียพัลพ์แอนด์เปเปอร์ (Indonesia's Asia Pulp and Paper) หรือเอพีพี มีแผนสร้างโรงงานที่สามารถผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษที่มีกำลังการผลิต 600,000 ตัน ในฉินจู จังหวัดกวางสี มีเป้าหมายจะใช้ไม้ยูคาลิปตัสที่ปลูกอยู่ทางภาคใต้ของจีนเป็นวัตถุดิบ บริษัทเอพีพีวางเป้าหมายใช้พื้นที่ปลูกไม้เชิงพาณิชย์ขนาด 600,000 เฮกตาร์ ในประเทศจีน บริษัทผลิตกระดาษที่ใหญ่ที่สุดของประเทศญี่ปุ่น คือบริษัทโอจิ (Oji Paper) วางแผนปลูกไม้โตเร็วในพื้นที่ขนาดใหญ่ในจีนในเนื้อที่ 200,000 เฮกตาร์ (1.25 ล้านไร่) การผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษที่ทวีปริมาณสูงขึ้นนี้ มุ่งเน้นการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งปรากฏข้อมูลว่ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เป้าหมายของบริษัทต่างๆ ที่ผลิตเพื่อการบริโภคและเพื่อสร้างผลกำไร และความต้องการบริโภคแบบปลอม ๆ นี้ ถูกสร้างขึ้นเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ “สำคัญ” ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถุงกระดาษ แผ่นพับ นามบัตร หนังสือรายการสินค้า กระดาษซับ ป้ายเสื้อผ้า กระดาษห่ออาหารจานด่วน กระดาษห่อของขวัญ กระดาษเช็ดมือ กระดาษห่อเครื่องสำอาง และสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ กระดาษเช็ดหน้า

กระดาษใช้ในครัวเรือน ไบโพลีเอทิลีน กระดาษรายการอาหาร กระดาษห่ออาหารสัตว์ เหล่านี้เป็นต้น (เข้าไปดูรายการผลิตภัณฑ์จากเยื่อกระดาษและกระดาษได้ในหน้าเว็บไซต์ของบริษัทซัพปี (Sappi) ที่ <http://www.sappi.com/SappiWeb/home+page>)

รัฐบาล สเปน.จีน คาดว่า จะจัดให้มีการเข้าใช้พื้นที่เพื่อปลูกไม้เชิงพาณิชย์ให้ได้ถึง 6 ล้านเฮกตาร์ (37.5 ล้านไร่) ภายในช่วงระหว่างปี 2544 – 2558 นัยว่าเพื่อจะเป็นการฟื้นฟูป่าจากการถูกทำลายในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา อันเป็นสาเหตุให้ประเทศจีนต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสภาพแห้งแล้งและน้ำท่วมแบบกระทันหันอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม “แผนฟื้นฟูป่า” ที่ว่า อันที่จริงคือการปลูกไม้เชิงเดี่ยวรวมถึงการปลูกไม้ตัดแต่งพันธุกรรม (GM trees) เชิงพาณิชย์ ซึ่งในข้อเขียนของคริส แลงค์ อ้างถึงนักวิชาการเช่น หวัง ลีดา (Wang Lida) ฮาน อี้ฟาน (Han Yifan) และหู เจี่ยนจุน (Hu Jianjun) จากสถาบันป่าไม้จีน (Chinese Academy of Forestry) ที่ให้ข้อมูลว่า “ในขั้นตอนแรก ต้องเร่งปลูกไม้ที่โตเร็ว เช่น ต้นป๊อปลาร์ (*poplar*) และต้นสนลาซ (*larch*)” แม้ว่าเมื่อเริ่มต้น การปลูกต้นป๊อปลาร์จะทำไปเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน แต่ในที่สุด ก็กลับกลายเป็นเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานเยื่อกระดาษและกระดาษ (ดูในจดหมายข่าว WRM Bulletin No 35)

ประเทศจีนได้รับทุนช่วยเหลือจากประเทศตะวันตกเพื่อปลูกต้นไม้ และเพื่อวิจัยเกี่ยวกับไม้ตัดแต่งพันธุกรรม (GM Tree) นับตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมา ธนาคารโลกให้ประเทศจีนกู้ยืมเงินมากกว่า 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อเริ่มต้นปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ตามรายงานสรุปในปี 2549 ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) โดยนิโคลัส วิลเลอร์ (Nicholas Wheeler) ระบุว่า “ทั่วโลกมีแปลงทดลองปลูกไม้ตัดแต่งพันธุกรรมมากกว่า 210 แห่ง ใน 16 ประเทศ” แต่ “มีเพียงประเทศจีนเท่านั้น ที่มีการรายงานการค้าไม้ตัดแต่งพันธุกรรม (คาดการณ์ว่ามี 1.4 ล้านต้น ในพื้นที่ 300-500 เฮกตาร์ ในปี 2545)” [1]

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 มีการจัดตั้งแปลงทดลองปลูกไม้ตัดแต่งพันธุกรรมขึ้นเป็นแห่งแรกในเขตต้นแม่น้ำเหลืองและแม่น้ำแยงซี ในจังหวัดซินเจียง ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ในปี 2545 หน่วยงานบริหารป่าไม้ของรัฐ (State Forestry Administration) ของจีน ได้อนุญาตให้ตัดไม้ป๊อปลาร์เพื่อการค้าเป็นครั้งแรก

ต้นป๊อปลาร์ตัดแต่งพันธุกรรมที่ถูกตัดแต่งพันธุกรรมจากต้นแบบ (clones) มีสองชนิด คือป๊อปลาร์นิกการ์ (*poplar nigra*) และป๊อปลาร์ไฮบริด (*poplar hybrid*) ซึ่งได้รับการปรับปรุงพันธุ์แล้วใช้ชื่อว่าป๊อปลาร์ -12 และป๊อปลาร์ -741 และตามที่ระบุโดยนักวิชาการสถาบันป่าไม้จีน “พืชเพื่อการค้าทั้งสองชนิดเป็นป๊อปลาร์ต้นแม่ ที่ถูกทำให้หยุดการเจริญพันธุ์แล้ว” การเปลี่ยนถ่ายพันธุกรรม มุ่งเน้นให้เกิดการต้านทานแมลงกินใบ (Bt) และเพื่อเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของเนื้อไม้

ในบทความของแคที ชาฟลีย์ (Katie Shafley) ระบุว่า “ต้นไม้ที่มีระดับความต้านทานต่อศัตรูพืชสูงขึ้น จะทำให้เกิดผล “ตามธรรมชาติ” ต่อแมลง คือจะทำให้พวกมันมีความต้านทานต่อยาปราบ

ศัตรูพืชสูงขึ้นด้วย ซึ่งทำให้ต้องใช้สารเคมีที่แรงขึ้น และนั่นก็จะทำให้พืชพันธุ์ที่ไม่ใช่เป้าหมาย ก็จะเกิดการถูกทำลายไปด้วยโดยไม่เจตนา” [2] การปลูกไม้ตัดแต่งพันธุกรรม มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค ซึ่งเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงกับพืช ดังที่หัวหน้าคณะวิทยาศาสตร์จากสถาบันป่าไม้ของจีน นายฮูหยาน หวาง (Huoran Wang) ได้เตือนไว้ในปี 2549 ในรายงานต่อองค์การอาหารและเกษตร ที่ชี้ชัดเจนนว่า “มีการปลูกต้นป๊อปส์ตัดแต่งพันธุกรรมอย่างกว้างขวางในภาคเหนือของจีน ซึ่งเกษตรและเมล็ด สามารถกระจายไปทั่วโดยไม่สามารถป้องกันได้” และการจำกัดพื้นที่ “เขตหวงห้าม” ระหว่างต้นป๊อปส์ตัดแต่งพันธุกรรม และป๊อปส์พันธุ์พื้นเมืองนั้น “เกือบจะเป็นไปไม่ได้” [3] สถาบันวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมนานกิงรายงานว่ ปัจจุบันมีการพบเห็นต้นป๊อปส์ที่ถูกตัดแต่งพันธุกรรมในป่าเขตรธรรมชาติซินเจียงแล้ว [4]

ประเทศตะวันตกหลายประเทศ ให้ความสนใจที่จะช่วยเหลือการพัฒนาไม้ตัดแต่งพันธุกรรมในประเทศจีน โดยองค์การสหประชาชาติเพื่อการพัฒนา (UNDP) ได้ให้ทุน 1.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สำหรับโครงการเกี่ยวกับต้นป๊อปส์ตัดแต่งพันธุกรรม ทุนดังกล่าวใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพของเจ้าหน้าที่และสนับสนุนการทำงานในห้องทดลอง ศูนย์วิจัยป่าไม้และผลิตภัณฑ์จากป่าที่วัลสือเวอร์ดอฟ (Waldsiedersdorf) สหพันธรัฐเยอรมัน ได้ร่วมมือกับนักวิทยาศาสตร์ป่าไม้จีนอย่างใกล้ชิด ในการวิจัยไม้ตัดแต่งพันธุกรรม ด้วยการให้ทุนนักวิทยาศาสตร์จีนคือหู เจี่ยนจุน (Hu Jianjun) โดยสถาบันป่าไม้จีน และมหาวิทยาลัยเฮไบ (Hebai) ที่บาoding (Baoding) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาต้นป๊อปส์ (Bt) และดูแลงานวิจัย [5]

กฎระเบียบเกี่ยวกับการตัดแต่งพันธุกรรมสิ่งมีชีวิตในประเทศจีน ถูกระบุไว้ในการกฎหมายเพื่อการป้องกันความปลอดภัยทางชีวภาพสำหรับการใช้พืชตัดแต่งพันธุกรรมในการภาคเกษตรกรรม (Biosafety Act for GMOs in Agriculture) ซึ่งรัฐสภาให้การรับรองโดยในเดือนพฤษภาคม 2544 แต่ทว่า ไม่มีกฎระเบียบเฉพาะข้อใดเกี่ยวกับพืชตัดแต่งพันธุกรรม ที่พูดถึงกระบวนการว่าจะอนุมัติให้มีการใช้พืชตัดแต่งพันธุกรรมโดยเงื่อนไขใด แต่ให้เป็นการตัดสินใจที่ขึ้นกับคณะผู้เชี่ยวชาญที่ตั้งขึ้นโดยกระทรวงบริหารป่าไม้ ตามคำแถลงการณ์ของซูย์ ต้าหยวน (Xue Dayuan) จากสถาบันวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมนานกิง สำนักงานบริหารความปลอดภัยของพืชตัดแต่งพันธุกรรม กระทรวงเกษตรกรรมของจีน สาเหตุที่ไม่มีการควบคุมไม้ตัดแต่งพันธุกรรม เพราะว่าไม้เหล่านี้ ไม่ถือว่าเป็นพวกพืชอาหารระยะสั้น (crop) แต่ว่าสำนักงานป่าไม้ของรัฐบาลที่กำลังทำการปลูกไม้เชิงเดี่ยวเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ ยังไม่มีระบบการขึ้นทะเบียนเหมือนกับที่กระทรวงมี [6]

“เราไม่สามารถเข้าถึงตัวเลขที่แน่ชัดของพื้นที่ปลูกไม้ตัดแต่งพันธุกรรม ท่ามกลางการโฆษณาและยุทธการการตลาดของไม้ตัดแต่งพันธุกรรม และความยากลำบากในการจำแนกหวงห้ามไม้ที่มีการตัดแต่งพันธุกรรมกับพันธุ์ไม้ดั้งเดิม” นายฮูหยาน หวาง (Huoran Wang) เขียนไว้ในรายงานองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ว่า “อุปกรณ์ต่าง ๆ ถูกโยกย้ายจากแปลงกล้าไม้แห่งหนึ่ง ไปยังอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการยากที่จะติดตามร่องรอยได้”

การบริโภคกระดาษอย่างฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลืองขึ้น เป็นเหตุให้การปลูกไม้เชิงเดี่ยวเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อป้อนโรงงานเยื่อกระดาษขยายตัวเพิ่มขึ้นด้วย การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการปลูกไม้เชิงเดี่ยวเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ บรรลุผลได้ด้วยการแลกกับการสูญเสียและการเสียสละที่ดิน น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวบ้าน ความต้องการให้เกิดผลกำไรสูง ๆ เป็นเหตุให้จำเป็นต้องผลิตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้ ล้วนแต่นำไปสู่การปล่อยให้ไม้ตัดแต่งพันธุกรรมที่เป็นอันตราย เดินทางเข้าสู่โรงงานกระดาษขนาดใหญ่ และทั้งหมด ก็กลายเป็นวงจรอุบาทว์ที่จะอวสานลงด้วยความหายนะ

[1] Executive summary, Nicholas Wheeler, FAO document, <http://www.fao.org/docrep/008/ae574e/AE574E03.htm>

[2] “The New Chainsaw. Genetically engineered trees are the new threat to Canada's forests”, by Katie Shafley, http://www.dominionpaper.ca/author/katie_shafley

[3] “The state of genetically modified forest trees in China”, Huoran Wang - Chinese Academy of Forestry, Beijing, FAO report, <http://www.fao.org/docrep/008/ae574e/AE574E08.htm>

[4] “China's GM trees get lost in bureaucracy”, Fred Pearce, New Scientist, <http://www.newscientist.com/article/dn6402-chinas-gm-trees-get-lost-in-bureaucracy.html>

[5] “Cultivation of Bt poplars in China”, GMO Safety, <http://www.gmo-safety.eu/en/wood/poplar/325.docu.html>

[6] Op cit 4

ความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตของชุมชน เนื่องจากการปลูกยางพาราในสปป. ลาว

การลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์โดยบริษัทต่างประเทศในสปป. ลาว เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปี 2547-2549 การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ ถูกส่งเสริมในรูปแบบของการให้อินนุมติสัมปทานที่ดิน ซึ่งในปัจจุบัน ในเขตภาคกลางและภาคใต้ของสปป. ลาว มีการให้อินนุมติสัมปทานที่ดินในพื้นที่ขนาดใหญ่ ครอบคลุมเนื้อที่ถึง 167,000 เฮกแตร์ ในขณะที่ดังกล่าว ร้อยละ 48 หรือ 80,000 เฮกแตร์ เป็นพื้นที่สำหรับการปลูกยางพารา และร้อยละ 28 หรือ 46,600 เฮกแตร์ สำหรับเพื่อใช้ปลูกยูคาลิปตัส อย่างไรก็ตาม พื้นที่ปลูกยางพาราทั่วประเทศได้เพิ่มขึ้นถึงประมาณ 182,900 เฮกแตร์ (ข้อมูลจากกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า และองค์การคุ้มครองที่ดินแขวงจำปาสัก)

การขยายตัวของอุตสาหกรรมยางพาราในสปป. ลาวนั้น เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเติบโตของอุตสาหกรรมรถยนต์ของจีน ซึ่งทำให้จีนกลายเป็นตลาดรับซื้อยางพาราที่ใหญ่ที่สุดของโลก บริษัทจากจีน ได้ขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเข้าไปในสปป. ลาว ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคเหนือที่มีชายแดนติดต่อกับจีน ในรูปแบบของเกษตรพันธสัญญา (contract farming) ซึ่งนักลงทุนหรือบริษัทจีนจะให้ทุนแก่เกษตรกร และรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร ในขณะที่เกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินและแรงงาน

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการลงทุนปลูกยางพารานั้นมีอยู่หลายลักษณะ บริษัทจากเวียดนาม และไทย ได้เข้าไปลงทุนปลูกยางพาราเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ในเขตภาคกลางและภาคใต้ของสปป. ลาว บริษัท

เหล่านี้ได้ที่ดินจากการสัมปทานที่ดิน บริษัทเวียดนาม 5 บริษัทที่ลงทุนอยู่ในภาคใต้ของสปป. ลาว จำนวน 4 บริษัท (เวียดนาม-ลาว (Viet-Lao) เตียง (Dau Tieng) กวาง หมิง (Quang Minh) กัว ซา เจอรูโค (Quasa Geruco) ล้วนแต่เป็นบริษัทในเครือของเวียดนาม รับเบอร์ กรุ๊ป (Vietnam Rubber Group – VRG) และบริษัทของรัฐที่ชื่อว่า บริษัทดัก ลัก (Dak Lak Rubber Group) รวมเนื้อที่ได้รับอนุมัติการปลูกยางพาราของบริษัทเวียดนามในสปป. ลาวเป็นจำนวน 42,050 เฮกแตร์

ที่ดินที่สูญเสีย กับค่าชดเชยที่แสนต่ำ

การสัมปทานที่ดินเพื่อปลูกยางพาราของ 3 บริษัทจากเวียดนาม ยังผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โครงการสูญเสียที่ดินเกษตรกรรมไปเกือบทั้งหมด เหลือแต่เพียงที่นาซึ่งมีอยู่เพียงเล็กน้อย และพื้นที่ตั้งบ้านเรือนเท่านั้นที่ยังคงเหลืออยู่ เนื้อที่สัมปทานส่วนใหญ่ ได้กวาดรวมเอาพื้นที่ไร่มุขเวียนและพื้นที่ปลูกพืชผลของชาวบ้านไปจนหมดสิ้น

ทั้งนี้ ชาวบ้านต่างสับสน และไม่รู้ว่าทำอะไรต่ออนาคตของพวกเขา หลังจากสูญเสียที่ดินไปหมดสิ้น

“ระยะแรก ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าการเข้ามาสัมปทานที่ดินคืออะไร ทางเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ระดับบน เข้ามาชี้แจงผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับ ตัวอย่างเช่น พวกเขาบอกว่า ชาวบ้านจะได้เข้าทำงานเป็นแรงงานให้กับบริษัทและมีเงินเดือน และที่ดินของหมู่บ้านทั้งหมดจะอยู่ในเขตสัมปทาน เรื่องพอใจไม่พอใจไม่ต้องพูดถึง เพราะนี่เป็นแผนการพัฒนาของรัฐบาล” ชาวบ้านอีกรายหนึ่งกล่าว

อีกรายหนึ่งกล่าวว่า

“ประชาชนบางคนมีที่ดิน 1-2 เฮกแตร์ เมื่อต้องมอบให้บริษัท ก็ถือว่าไม่มีที่ดินทำกิน ทำให้ประชาชนขาดข้าวกิน และจะอาศัยทำงานกับนิคมก็คงอยู่ไม่รอด”

โดยทั่วไป มีการชดเชยให้กับประชาชนผู้สูญเสียที่ดิน แต่ก็มีจำนวนหนึ่งที่ถูกละเลยและการชดเชยก็เป็นไปในอัตราที่ต่ำมาก การทำรายงานเพื่อการจ่ายค่าชดเชย ไม่ได้ปฏิบัติตามที่ได้ระบุไว้ในคำสัญญาด้วยค่าชดเชย บางบริษัทจ่ายค่าชดเชยเฉพาะพืชผลที่สูญเสียไป หรือประเมินทั้งที่ดินและพืชผลรวมเข้าด้วยกัน หรือจ่ายเฉพาะค่าที่ดิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเจรจาของชาวบ้านแต่ละคน ซึ่งแตกต่างกันมากในแต่ละคน โดยเฉพาะ ครอบครัวที่เราได้สัมภาษณ์ ได้รับค่าชดเชยสำหรับความสูญเสียราว 1.5 ล้านกีบ (50 เหรียญสหรัฐ) ต่อครอบครัว

ในบางหมู่บ้าน พื้นที่ไร่มุขเวียนได้รับค่าชดเชยเฉลี่ย 500,000 -1,000,000 กีบ (50 -100 เหรียญสหรัฐ)ต่อเฮกแตร์ ในขณะที่อีกบ้านหนึ่งไม่ได้เลย ถั่วลิสงซึ่งมักปลูกในพื้นที่ไร่ข้าวไม่มีค่าชดเชยสำหรับไม้ยืนต้นเช่นไม้สัก การชดเชยจะขึ้นอยู่กับชนิดและอายุของต้นไม้ คือระหว่าง 500-5,000 กีบ (0.05-0.50 เหรียญสหรัฐ)ต่อต้น และการสูญเสียผลผลิตที่ชาวบ้านไม่ได้ปลูกเองนั้นไม่ได้ถูกนำมาประเมิน ตัวอย่างเช่นหญ้าคา ซึ่งชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวขายทุกปี รวมทั้งพื้นที่เก็บหาอาหารหรือทุ่งหญ้า

เลี้ยงสัตว์ในป่าโคก ครอบครัวที่มีสวนหมั้วคา สามารถหารายได้จากการขายหมั้วคาประมาณ 1.6 ล้านกีบต่อครอบครัวต่อปี

ความไม่มั่นคงอันใหญ่หลวงในการดำรงชีพ

วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องสูญเสียที่ดินให้กับบริษัทได้เปลี่ยนแปลงไป จากชุมชนที่ดำรงชีพด้วยการทำไร่มุขเวียน ทำสวน เลี้ยงวัว-ควาย และหาอยู่หากินกับป่าโคก ปัจจุบัน ชาวบ้านอาศัยการรับจ้างเพื่อหาเงินมาซื้อข้าวกิน พวกเขาต้องขายวัวควายเกือบทั้งหมดที่เลี้ยงไว้สำหรับใช้งานในการทำการเกษตรและเป็นแหล่งของเนื้อสัตว์

จากผู้ให้สัมภาษณ์ 189 ตัวอย่าง ใน 6 หมู่บ้านพบว่า จำนวนครัวเรือนที่ปลูกข้าวได้พอกินเป็นเวลา 11-12 เดือนในหนึ่งปีนั้น ได้ลดจำนวนลงจาก 4 ใน 5 ในปี 2546 เหลือเพียง 1 ใน 5 ในปี 2550 จำนวนเดือนที่เพิ่มขึ้นนี้ ไม่นับรวมครอบครัวที่ไม่ได้ปลูกข้าว และจำนวนครัวเรือนที่มีข้าวไม่พอกินในปี 2550

สำหรับประชาชนที่สูญเสียที่ดินนั้น หากบริษัทปลูกยางพาราไม่จ้างประชาชนท้องถิ่นเข้าทำงาน พวกเขาจะมีทางเลือกน้อยมากในการไปรับจ้างแรงงานที่อื่น พวกเขาจึงต้องพึ่งพาแหล่งรายได้เพียงแหล่งเดียว ยังผลให้ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตมากกว่าวิถีชีวิตแบบเดิมที่มีความหลากหลาย ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นแรงงานรายวันมากกว่าเป็นแรงงานประจำ โดยที่บริษัทจะจ่ายค่าแรงงานในอัตราที่แตกต่างกัน แต่โดยทั่วไป ค่าจ้างเฉลี่ยจะอยู่ที่ 20,000-25,000 กีบ (2-2.5 เหรียญสหรัฐ)ต่อวัน จำนวนวันทำงานเฉลี่ยต่อปีสำหรับแรงงานชั่วคราวในกลุ่มแรงงานที่ให้สัมภาษณ์นั้น รวมแล้วมีน้อยกว่า 3 เดือนในรอบหนึ่งปี

ความต้องการแรงงานนั้นมีสูงในช่วงปีแรก แต่จะเริ่มน้อยลงหลังจากนั้น จนกระทั่งถึงเวลากรีดยาง งานประจำที่มีเงินเดือนตามเกณฑ์แรงงานก็มีแนวโน้มลดลงหลังจากปีแรก ผู้ทำงานประจำก็ไม่ว่าจะได้รับเงินเดือนเท่าใดแน่ จนกว่าจะถึงวันจ่ายเงินเดือน มีบางหมู่บ้านที่บริษัทไล่คนงานประจำออกด้วยข้อหาว่าพวกเขาทำงานไม่มีประสิทธิภาพ บริษัทจะจ้างแรงงานมาจากที่อื่นโดยผ่านนายหน้าหาคนงานเมื่อบริษัทไม่พอใจแรงงานท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากองค์การคุ้มครองที่ดินระดับแขวงผู้หนึ่งกล่าวว่า “ประชาชนยังมองไม่เห็นอนาคตตัวเอง ว่าหลังจากที่ดินถูกเอาไปให้สัมปทานแล้วต่อไปลูกหลานจะทำอย่างไร คนแก่คนเฒ่าทำงานไม่ไหวจะทำอย่างไร และถ้ายางพาราราคาตกต่ำ จะไม่มีผลกระทบหรือ”

สรุป

ในแผนยุทธศาสตร์ป่าไม้ของสปป. ลาว ระบุถึงการส่งเสริมการขายตัวการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ไปจนถึงปี 2563 แต่ในแผนดังกล่าว ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ตระหนักถึงทรัพยากรที่ดินโดยรวม รวมถึงการ

ส่งเสริมการปลูกไม้เชิงพาณิชย์กับการรักษาพื้นที่ปลูกข้าวและทรัพยากรอื่น ๆ ที่ประชาชนใช้ในการดำรงชีวิต

เมื่อทบทวนดูประเด็นการลงทุนในการปลูกไม้เชิงเดี่ยวขนาดใหญ่ มีประเด็นที่มีความสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณามากมาย ไม่ว่าจะเป็นความจำกัดทางด้านการเงินและศักยภาพด้านอื่น ๆ ของรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดการตัดสินใจที่ขาดการวิเคราะห์อย่างเพียงพอในการอนุญาตให้สัมปทาน และขาดมิติของการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศและประชาชนส่วนใหญ่ของสปป. ลาว ผลที่ตามมาก็คือประเทศต้องเผชิญกับการสูญเสียทรัพยากรพื้นฐาน และทรัพยากรเหล่านั้น ต้องตกไปอยู่ในมือคนต่างประเทศอย่างรวดเร็ว

แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะจำแนกและกำหนดสิทธิในที่ดินของประชาชน แต่ความสับสนในการครอบครองที่ดิน แม้แต่ในบรรดาผู้ที่ได้รับใบรับรองการใช้ที่ดินภายใต้โครงการมอบดินมอบป่า (Land and Forest Allocation Programme) ซึ่งทำให้ชาวบ้านตกอยู่ภายใต้แรงกดดันอย่างรุนแรง ในการที่ต้องยินยอมมอบที่ดินที่มีใบรับรองดังกล่าวของตนไปเพื่อการปลูกไม้ ในหลายประเทศในภูมิภาคนี้ ชาวบ้านทำไร่หมุนเวียน ใช้ป่าโคกหรือป่าไม้อื่น ๆ เป็นพื้นที่เก็บหาอาหารและผลผลิตจากป่า เลี้ยงสัตว์ และอื่น ๆ ในขณะที่ในทางกฎหมาย พื้นที่เหล่านั้นถือว่าเป็นที่ดินของรัฐ ดังนั้น แม้ว่าการศึกษาจำนวนมาก จะชี้ให้เห็นถึงมูลค่าและประโยชน์จากที่ดินที่ประชาชนท้องถิ่นได้รับจากพื้นที่ดังกล่าว แต่เนื่องจากข้อมูลดังกล่าว แทบจะไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนงานและกระบวนการตัดสินใจ การสูญเสียที่ดินและป่าไม้ของประชาชนอย่างจริงจังยังคงขยายตัวต่อไปอย่างกว้างขวาง

บทความนี้เรียบเรียงจากรายงานจากการวิจัยหัวข้อ “การประเมินผลทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการปลูกไม้เป็นสินค้าในสปป. ลาว กรณีศึกษาไม้ยางพารา” โดย ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี *Rebeca Leonard* และพรพนา ก้วยเจริญ (2008),” ซึ่งรายงานการศึกษาฉบับภาษาอังกฤษกำลังจะแล้วเสร็จ งานวิจัยนี้เป็นความร่วมมือระหว่างศูนย์ค้นคว้าและข้อมูลข่าวสารที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติ (Centre for Information and Research on Land and Natural Resources) องค์กรคุ้มครองที่ดินแห่งชาติ (Laos National Land Management Authority) สำนักนายกรัฐมนตรีของสปป. ลาว คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ประเทศไทย

การขยายตัวของ การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ ในสปป. ลาวกับปัญหาการแย่งชิงที่ดิน

นับตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา ได้เกิดการขยายตัวของโครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่อย่างรวดเร็วในสปป. ลาว ประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียอาคเนย์ที่ไม่มีทางออกสู่ทะเลแห่งนี้เพื่อการปลูกยางพารา ยูคาลิปตัส และพืชเชื้อเพลิงชีวภาพอื่น ๆ การขยายตัวดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่เพราะได้รับการส่งเสริมโดยสถาบันการเงินระหว่างประเทศ (IFI) ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เพื่อเพิ่ม

ตัวเลขรายได้มวลรวมประชาชาติ (GDP) ผู้ส่งเสริมอย่างเข้มข้นในเรื่องการขยายพื้นที่การปลูกไม้
อุตสาหกรรม ก็คือธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอทีบี) แม้อุป. ลาวจะถูกจัดอันดับให้เป็นประเทศที่มีปัญหา
การฉ้อราษฎร์บังหลวงมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก (ในปี 2550 อยู่ในอันดับที่ 163 จาก 171
ประเทศ ในเรื่องความโปร่งใส ตามดัชนีชี้วัดการคอร์รัปชันระดับสากล) เอทีบียังคงส่งเสริมการลงทุน
ปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในประเทศนี้อย่างต่อเนื่อง และประวัติศาสตร์ที่ฉาวโฉ่ที่สุด คงจะเป็นกรณีที่เอทีบี
ให้เงิน 11 ล้านดอลลาร์สหรัฐเป็นเงินกู้ยืมในโครงการ ในช่วงระยะปี 2539-2546 เพื่อเร่งส่งเสริมการ
ปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ และโครงการนี้เพียงโครงการเดียว ก็ได้สร้างความยากจนให้กับ
เกษตรกรอย่างรุนแรง จากการเป็นหนี้สินจนไม่สามารถจ่ายคืนได้ ทั้งยังเกือบทำให้ธนาคารส่งเสริม
การเกษตรของรัฐบาลเองต้องล้มละลาย และเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดกระบวนการการปลูกไม้เชิง
พาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ขึ้นในสปป. ลาว

แม้ว่ารัฐบาลจะยังขาดความมั่นคงในการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินถาวร และขาดความสามารถในการ
ตรวจสอบและกำกับดูแลการลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ แต่เอทีบีก็ไม่ได้ลังเลใจใน
การส่งเสริมให้สปป. ลาวกลายเป็นจุดหมายหนึ่งของบริษัทข้ามชาติเพื่อปลูกไม้เชิงพาณิชย์ ในปี
2547 ที่เวียงจันทน์ เอทีบีได้ซื้อเชิญบริษัทเกษตร-ป่าไม้ข้ามชาติเข้ามาลงทุนในสปป. ลาว ด้วยการ
โฆษณาว่าสปป. ลาวเป็นประเทศในฝันสำหรับการลงทุน ซึ่งก็ปรากฏว่า การส่งเสริมโครงการดังกล่าว
ของเอทีบี ถือว่าประสบความสำเร็จ จากการที่ในปี 2549 บริษัท โอจิ เปเปอร์ (Oji Paper) บริษัท
ผลิตกระดาษยักษ์ใหญ่ของญี่ปุ่น เป็นบริษัทข้ามชาติบริษัทแรกที่เข้ามาลงทุนเพื่อปลูกไม้เชิงพาณิชย์
ในลาว ด้วยความต้องการพื้นที่ 50,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 300,000 ไร่) หลังจากการนำร่องของ
บริษัทโอจิ เปเปอร์ ตัวเลขการลงทุนปลูกไม้อุตสาหกรรมในสปป. ลาวก็พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ตัวเลข
การลงทุนปลูกไม้อุตสาหกรรมของกระทรวงแผนการและการลงทุน ซึ่งให้เห็นว่าได้เพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว
ระหว่างปี 2547-2549 คือจาก 75 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2547 มาเป็น 458 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี
2549 ท่ามกลางการลงทุนของโครงการขนาดเล็กและกลางจำนวนมาก โดยเฉพาะจากประเทศ
ใกล้เคียง ในขณะที่ กลุ่มนักลงทุนภายใต้ชื่อกลุ่มบริษัทกราสซิม เบอรัล (Grassim-Birla) จากอินเดีย
ซึ่งตามหลังบริษัทโอจิ เปเปอร์เข้ามา ได้รับพื้นที่สัมปทานที่ดิน 50,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 300,000
ไร่) และบริษัทกระดาษยักษ์ใหญ่จากฟินแลนด์ สโตรา เอ็นโซ (Stora Enso) ได้เซ็นสัญญาสัมปทาน
ที่ดินจำนวน 35,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 200,000 ไร่) เพื่อปลูกไม้ยูคาลิปตัสในเขตภาคใต้ของสปป.
ลาว และล่าสุดบริษัทโอจิ เปเปอร์ ก็สามารถดำเนินการจนได้รับสัมปทานที่ดินได้อีก 30,000 เฮกตาร์
(187,500 ไร่) ในภาคใต้ของประเทศ

ในประเทศที่ข้าราชการได้รับเงินเดือนเพียงเดือนละ 30 เหรียญสหรัฐ (ประมาณ 1,000 บาท) ต่อเดือน
และความสามารถของข้าราชการในการติดตามกระบวนการให้สัมปทานที่ดินที่ยังอ่อนแอ ทรัพยากร
ธรรมชาติ และวิถีการทำมาหากินของประชาชนท้องถิ่นได้ถูกทำลายลง พร้อม ๆ กับการขยายตัวของ
การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ จากรายงานของสำนักงานเพื่อการพัฒนาเยอรมัน (GTZ)
ได้ชี้ให้เห็นว่า แทบจะไม่มีกฎระเบียบใด ๆ เกี่ยวกับการให้สัมปทานที่ดินในสปป. ลาว ข้อมูลใน
รายงานของ GTZ ในปี 2549 ระบุว่า แทบจะไม่มี ความเข้าใจใด ๆ ในเรื่องการให้สัมปทานที่ดินซึ่ง
กำลังขยายตัวกว้างขวางออกไปทั่วประเทศ เนื่องจากความปราศจากกลไก ระเบียบการในขั้นตอนการ

ออกเอกสารสัมปทานที่ดินซึ่งเกิดขึ้นกระจัดกระจายไม่รวมศูนย์ ไซแต่เพียงมีหลายหน่วยงานของรัฐบาล ที่สามารถอนุญาตให้สัมปทานที่ดินได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานระดับประเทศ ระดับจังหวัด หรือระดับเมือง (อำเภอ) ล้วนแต่สามารถจะออกใบอนุญาตที่ดินเพื่อขยายพื้นที่การปลูกไม้ได้ โดยไม่ต้องประสานข้อมูลกับระดับอื่น ๆ เพียงประเด็นนี้ประเด็นเดียว ก็ทำให้เกิดการอนุมัติสัมปทานที่ดินซ้ำซ้อนกันไปมา กล่าวอีกด้านหนึ่งก็คือ ในขณะที่ บรรดาบริษัทปลูกไม้ทั้งหลาย ต่างกำลังเร่งช่วงชิงเอาสิทธิสัมปทานที่ดินไว้ ก่อนที่จะเสียโอกาสให้กับบริษัทอื่น ๆ

ถึงแม้ว่าการลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่จะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปีที่ผ่านมา แต่กระบวนการจัดสรรพื้นที่สัมปทานที่ดินก็ยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ข้อมูลจากข้าราชการบางคนที่ไม่อยากปิดปากเงียบ และจากประชาชนเอง ชี้ให้เห็นว่า เพื่อให้ได้ที่ดินสัมปทาน บริษัทจะจ้างข้าราชการในท้องถิ่นเข้ามาทำงานด้วย เพื่อรับประกันว่าบริษัทจะได้ที่ดินแน่นอน และในระบบที่ยังมีข้าราชการจน ๆ อีกมาก ที่พร้อมจะเข้ามาแทนที่ข้าราชการที่ไม่สามารถจัดหาที่ดินให้บริษัทได้ จึงไม่น่าแปลกใจ ที่มักมีรายงานเกี่ยวกับการขู่มขู่บังคับ การกล่าวอ้างถึงกำไรที่เกินความเป็นจริง และการบังคับข่มขู่ให้ชาวบ้านมอบที่ดินให้กับบริษัทปลูกไม้อยู่เนือง ๆ

แม้ตามทฤษฎี กฎหมายป่าไม้ฉบับล่าสุด ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “อนุญาตให้ขยายพื้นที่ปลูกไม้เชิงพาณิชย์เฉพาะใน “ที่ดินเสื่อมโทรม” เท่านั้น” แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมา ป่าไม้ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ก็ยังถูกบุกเบิกถากถางให้แก่การขยายพื้นที่ปลูกไม้เชิงพาณิชย์ (สร้างรายรับอย่างสบาย ๆ จากการขายไม้) ในพื้นที่ตอนกลางของจังหวัดบอลิคาไซ มีการรายงานของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ ว่าเกิดการตัดไม้อย่างหนักหน่วง โดยพวกตัดไม้ที่อ้างว่ามาจากบริษัทปลูกปาล์มน้ำมันและมะพร้าว และมีนักวิจัยอีกหลายคน ที่ได้บันทึกข้อมูลในพื้นที่ ในกรณีการตัดไม้ในป่าธรรมชาติ และป่าที่กำลังฟื้นตัว สำหรับโครงการ “นาร่อง” การปลูกไม้ยูคาลิปตัสของบริษัทโอจิ เปเปอร์ในพื้นที่ดังกล่าว

อนาคตของชุมชนชาวบ้านผู้ที่ยังดำรงชีวิตอยู่กับป่าไม้ดูเหมือนจะยิ่งริบหรี่ลงภายใต้กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ประชาชนยังไม่มีสิทธิ์ถือครองที่ดิน เพราะป่าไม้ทั้งหมดถือเป็นทรัพย์สินของรัฐ โครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในสปป.ลาว ถูกรัฐบาลไซเป็นเครื่องมือเพื่อขัดขวางวิถีการทำไร่เลื่อนลอยของประชาชนมานานหลายปีแล้ว ด้วยการจำกัดจำนวนไร่เหล่าที่รอกการฟื้นตัว และลดความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านลง ในชุมชนที่ห่างไกล ในขณะที่ประชาชนต้องสูญเสียที่ดินทำกินหลายร้อยเฮกเตอร์ให้กับกิจการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ แต่พวกเขากลับได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุด ฤดูการปลูกไม้ที่มักเริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับฤดูนาปี หมายถึงว่า แรงงานจะถูกจ้างมาจากพื้นที่อื่น ในขณะที่งานที่มีให้ชาวบ้านทำก็ไม่สม่ำเสมอ และเพียงแค่มิให้กับตนจำนวนเล็กน้อยในชุมชนเท่านั้น

จวบจนถึงเดือนพฤษภาคม 2550 รัฐบาลสปป.ลาวไม่สามารถควบคุมสภาพการให้สัมปทานที่ดินได้อีกทั้งมีรายงานเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ (แม้กระทั่งโดยสื่อของรัฐซึ่งปกติจะเงียบ) เกี่ยวกับความเดือดร้อนที่ชาวบ้านกำลังได้รับจากการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ นายกรัฐมนตรีของสปป.ลาวจึงได้มีคำสั่งให้ระงับการให้สัมปทานที่ดินทั่วประเทศเป็นการชั่วคราว แต่ทว่า แม้แต่คำสั่งฉบับนี้ ก็ไม่สามารถยับยั้งกระแส

การให้สัมปทานที่ดินอันเชี่ยวชาญที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศได้ ไม่ว่าจะด้วยการทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น หรือด้วยวิธีการฉวยโอกาสใช้ช่องว่างของคำสั่ง ซึ่งอนุญาตให้บริษัทที่ได้เซ็นสัญญาไว้ก่อนหน้า สามารถดำเนินการต่อไปจนได้รับการอนุมัติ หรือด้วยการอนุมัติที่ดินขนาด 100 เฮกแตร์ให้บริษัทเดียวหลาย ๆ ครั้ง

แม้จะมีการเคลื่อนไหวในทางที่ดี ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาโดยรัฐบาลสปป. ลาว และในหมู่มุขมนตรีให้ทุนในการพัฒนานานาชาติ ในการชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของการลงทุนปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ในสปป. ลาว เวลานั้น ที่จะพิสูจน์ได้ว่า รัฐบาลสปป. ลาวจะสามารถควบคุมการขยายตัวของ การปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ที่กำลังวิ่งหนีห่างออกไป และสามารถปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชุมชนชาวบ้าน และเสถียรภาพของประเทศไว้ได้หรือไม่

รายงานจากการเดินทางไปยังประเทศลาว ของนักวิจัย WRM ในปี 2551

ประเทศไทย: ทางออกของชาวสวนยางเมื่อราคายางพาราตกต่ำ

ยางพาราผูกพันกับวิถีชีวิตของคนใต้ทั้งทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจมานานถึง ๑๐๘ ปี ระบบการผลิตแบบพืชเชิงเดี่ยวได้เข้ามาแทนที่ป่ายางที่เติบโตผสมผสานไปกับสวนผลไม้และป่าธรรมชาติซึ่งเป็นระบบการผลิตที่เรียกว่า “สวนสมรม” หรือ “สวนพอเหมาะ” เงื่อนไขส่งเสริมการปลูกสวนยางโดยใช้กลยุทธ์ของเงินกองทุนสงเคราะห์สวนยางจากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์สวนยาง (สกย.) การส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูก ประกอบกับราคายางที่พุ่งขึ้นสูง เพราะในตลาดโลกยังมีความต้องการยางพาราธรรมชาติเพื่อมาทำอุตสาหกรรมแปรรูปยางพาราได้หลากหลาย ทำให้พื้นที่การปลูกยางพาราขยายเพิ่มขึ้น และรุกเข้าไปในพื้นที่ป่าของภาคใต้ ป่าหัวไร่ปลายนาของภาคอีสาน และป่าธรรมชาติของภาคตะวันออก ยางพารากลายเป็นพืชชนิดใหม่ที่รัฐบาลส่งเสริม และกรมป่าไม้และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ มีเป้าหมายสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับองค์กร จากการปลูกยางพาราในพื้นที่สวนป่าเชิงพาณิชย์

อย่างไรก็ตาม ราคายาง นอกจากจะถูกกำหนดโดยความต้องการของตลาดโลกแล้ว ยังถูกกำหนดด้วยมือที่มองไม่เห็นอีกด้วย อันได้แก่ การเก็งกำไรซื้อขายล่วงหน้า และการผูกขาดของกลุ่มทุนที่เป็นผู้กำหนดราคา ตลาดยางพาราในไทยถูกควบคุมโดยกลุ่มทุนสิงคโปร์และมาเลเซีย โดยกลุ่มทุนไทยเริ่มเข้ามามีบทบาทในระยะหลัง ในอีกด้านหนึ่ง อุตสาหกรรมยางพารายังถูกควบคุมโดยกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม เช่น เยอรมัน อิตาลี อังกฤษ และอเมริกา ซึ่งมีสายป่านเชื่อมต่อกันกับพ่อค้าอุตสาหกรรมยางในไทย ราคายางพารายังผันแปรไปตามราคาขึ้นลงของน้ำมัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิตยางสังเคราะห์ ทำให้ราคายางพาราต้องผูกติดอยู่กับตลาดต่างประเทศ ทั้งด้านปริมาณความต้องการ สถานการณ์ราคาน้ำมันโลก คือหากน้ำมันมีราคาสูง ต้นทุนการผลิตและราคายางสังเคราะห์จะสูงขึ้นด้วย ทำให้ประเทศต่าง ๆ หันมาใช้ยางธรรมชาติมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หาก

ยางพารามีราคาสูงเกินไป ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต้องกลับมาใช้ยางสังเคราะห์ และนั่นจะส่งผลให้ราคายางพาราต้องปรับตัวลดลง

ปัจจัยด้านราคาของยางพารายังถูกแทรกแซงด้วยคลังยางพารา (rubber stock) ของโลก หากมียางพาราสะสมในคลังสูงเกินไป ประเทศต่างๆ จะรีบเร่งระบายยางคงค้างไปยังบริษัทผู้ผลิต และลดการรับซื้อยางที่ผลิตในปีปัจจุบันให้น้อยลง ซึ่งส่งผลให้ราคายางตกต่ำลง หากเกิดภาวะยางพาราล้นตลาดเป็นเวลาดูติดต่อกันยาวนานเกินไป ประเทศผู้ผลิตยางจะร่วมกันดำเนินการลดปริมาณการผลิตลง

การเก็งกำไรในตลาดซื้อขายล่วงหน้าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อราคายาง ตลาดที่มีอิทธิพลมากคือ ตลาดญี่ปุ่นและตลาดสิงคโปร์ โดยตลาดญี่ปุ่น (ที่โตเกียวและโกเบ) เป็นตลาดที่มีการซื้อเพื่อเก็งกำไรกว่าร้อยละ 90 ที่เหลือเป็นการซื้อขายของผู้นำเข้าและพ่อค้าคนกลาง ยางพาราที่ซื้อขายส่วนใหญ่เป็นยางแผ่นรมควันชั้นสามจากประเทศไทย ตลาดญี่ปุ่นจึงมีอิทธิพลต่อไทยมาก ส่วนตลาดสิงคโปร์เป็นตลาดเก่าแก่ เป็นศูนย์กลางการขนส่ง การเงิน การธนาคาร และอื่นๆ อีกทั้งยังอยู่ใกล้แหล่งผลิตยางพาราที่สำคัญที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยสามประเทศดังกล่าวมีผลผลิตประมาณร้อยละ 70 ของปริมาณผลผลิตทั้งโลก ทั้งนี้ การซื้อขายในตลาดสิงคโปร์ร้อยละ 80 เป็นการซื้อขายล่วงหน้า ที่เหลือเป็นการส่งมอบจริง

ประเทศไทยเป็นประเทศส่งออกยางพารามากที่สุดของโลก แต่การกำหนดราคากลับถูกกำหนดโดยตลาดของสิงคโปร์ โดยที่รัฐบาลไทยไม่เคยมีแผนในการพัฒนาให้ประเทศไทยสามารถมีบทบาทต่อการกำหนดราคาตลาดยางพาราในระดับโลกได้ รัฐบาลไทยบริหารจัดการและควบคุมราคายางโดยเป็นฝ่ายตั้งรับการกดดันโดยประเทศต่าง ๆ และโดยองค์กรระหว่างประเทศ ในขณะที่เดียวกัน ก็ใช้วิธีแทรกแซงราคายางเป็นระยะ ๆ เพื่อควบคุมราคายางให้คงที่ หากราคายางเกิดตกต่ำลง เพื่อหาเสี่ยงกับชาวสวนยางมาโดยตลอด ดังเช่น ในสมัยรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย และรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้มีการแทรกแซงราคายางถึง 6 ระยะ รับซื้อยางทั้งหมด 1.3 ล้านตัน รวมงบประมาณ 25,394 ล้านบาท ผลของการแทรกแซงราคายางดังกล่าว ทำให้รัฐบาลต้องสูญเสียเงินไป 6,267 ล้านบาท ส่วนใหญ่มาจากการทุจริตในระดับรัฐมนตรี โดยใช้ทั้งวิธีการล๊อบบี้ กักตุน ยักยอก และทุบราคา เช่น ในช่วงปีพ.ศ. 2536–2537 พบว่ามีการทำสัญญาขายยางพารากว่า 50 สัญญา แต่หลายสัญญาไม่มีการส่งมอบยางจริง

นอกจากนี้แล้ว รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายควบคุมราคายาง เพื่อกำหนดพื้นที่การปลูกยาง ควบคุมพันธุ์ยางที่ใช้ในการปลูก ทำให้เกษตรกรไม่สามารถจะพัฒนาการผลิตยางพาราได้ด้วยตนเอง โดยอ้างว่าเป็นการทำเพื่อให้ยางพาราจากไทยแข่งขันในตลาดโลกได้ แต่โครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว กลับยิ่งทำให้เกิดการผูกขาดโดยกลุ่มทุนในการควบคุมการผลิตและการตลาดของยางพารา ในขณะที่เกษตรกรกลายเป็นลูกไล่ในการผลิตยางพารา เพื่อป้อนตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เมื่อมาพิจารณาปัจจัยที่กำหนดการผลิตและราคาของพารา จะเห็นได้ชัดว่า ชาวสวนยางเป็นเพียงผู้
ป้อนผลผลิตยางพาราต้นน้ำ แต่ไม่มีสิทธิในการกำหนดราคาของพารา ในปีพ.ศ. 2550 ต้นทุนการ
ผลิตยางแผ่นดิบและน้ำยางสดของชาวสวนยางไทย ในกรณีที่ไม่ต้องจ้างแรงงานและไม่นับรวมราคา
ที่ดิน อยู่ในอัตราเฉลี่ยกิโลกรัมละประมาณ 35 บาท ในขณะที่ราคาของยางแผ่นดิบและน้ำยางสด
เคลื่อนไหวอยู่ในช่วงกิโลกรัมละ 50-100 บาท นับว่าชาวสวนยางมีรายได้ค่อนข้างดี

แน่นอนว่า ถ้าเปรียบเทียบราคาของยางแผ่นดิบในท้องถิ่นกับราคาตลาด ราคาในระดับจังหวัดนั้นจะสูงกว่า
ในปีที่ผ่านมา (2550) ราคาของยางแผ่นดิบในท้องถิ่นเท่ากับ 47.14 บาทต่อกิโลกรัม ขณะที่ราคาที่ยก
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คือ 73.05 บาทต่อกิโลกรัม และราคาประมูลเท่ากับ 74.57 บาท (ณ วันที่ 19
ตุลาคม 2550) ปีนี้ ที่หาดใหญ่ ราคาของยางแผ่นรมควันคุณภาพระดับ 3 มีราคาเพียง 35.73 บาทต่อ
กิโลกรัม (ณ วันที่ 4 ธันวาคม 2551)

คำถามจึงมีอยู่ว่าราคาของยางตกต่ำลงในครั้งนี้ รัฐบาลยังคงใช้วิธีเดิม ๆ หรือไม่ เพื่อแก้ไขปัญหาปลาย
เหตุและใช้เงินภาษีของประชาชนไปอุดหนุนนวัตกรรมแบบพายเรือในอ่างเช่นนี้ ในขณะที่เดียวกัน
ชาวสวนยางได้พยายามหาทางออกด้วยตนเอง ดังเช่น กรณีชุมชนไม้เรียง ซึ่งพยายามสร้างความ
ร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียง เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายอุตสาหกรรมชุมชนแปรรูปยางพารา 11 ชุมชน ใน
หมู่ชาวสวนยางที่ยังต้องทำการเกษตรกรรมที่หลากหลาย ทั้งสวนยาง สวนผลไม้ ทำนา และทำธุรกิจ
ขนาดเล็กที่หลากหลาย เพื่อมิต้องเผชิญกับปัญหาการพึ่งพิงเศรษฐกิจจากยางพาราเพียงอย่างเดียว
สำหรับพื้นที่ปลูกยาง การปลูกพืชร่วมยางยังเป็นทางออกสำหรับการฟื้นฟูระบบนิเวศของผืนดิน โดย
ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ถือเป็นทางออกที่เหมาะสมที่สุด ทั้งเพื่อการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว และ
เพื่อให้ยังมีพืชพรรณธัญญาหารที่หลากหลาย เป็นทางออกที่ผสมผสานกันของครอบครัวที่ต้อง
พึ่งตนเอง และยังคงพึ่งพิงกับระบบทุนนิยม

โดย ศยามล ไกรยูรวงศ์ โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา <noksayamol@hotmail.com>

แผนใหญ่ของไทย การปลูกพืชในพื้นที่ขนาดใหญ่สำหรับพืชเชื้อเพลิงชีวภาพ (Agro-fuel) กำลังเผชิญหน้ากับความไม่แน่นอน

ประเทศไทยกำลังวางแผนการใหญ่ โดยเฉพาะสำหรับ 10 ปีข้างหน้า ในการเพิ่มการผลิตพืชสำหรับ
เชื้อเพลิงชีวภาพ (agrofuel) โดยเฉพาะการขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน อย่างไรก็ตาม แผนการที่ว่า
ยังไม่ปรากฏความคืบหน้า เนื่องจากราคาที่ไม่น่าแน่นอนของวัตถุดิบเช่นน้ำมันปาล์ม และน้ำตาล รวมทั้ง
ความหวังในประเด็นสิ่งแวดล้อมที่มีเพิ่มมากขึ้น

ประเทศไทยแบ่งเชื้อเพลิงชีวภาพออกเป็นสองประเภท คือ แก๊สโซฮอลล์ ซึ่งคือน้ำมันเบนซิน (แก๊สโซ
ลีน) ผสมเอทานอล และไบโอดีเซล แก๊สโซฮอลล์ที่ได้จากการผสมน้ำมันเบนซินร้อยละ 90 กับ
เอทานอลร้อยละ 10 เรียกว่า อี10 (E10) (Gonesalves 2006)

เกือบร้อยละ 90 ของเอทานอลในประเทศไทยกลั่นจากกากน้ำตาล (วัสดุเหลือทิ้งจากโรงงานน้ำตาล) และกากมันสำปะหลัง ในปี 2550 ประเทศไทยผลิตเอทานอลได้ถึง 192.8 ล้านลิตร (APEC 2551)

อย่างไรก็ตาม มูลค่าการผลิตจากอ้อยมีราคาสูง และสามารถใช่วัตถุดิบมากขึ้นเป็นเอทานอลน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ อ้อยถูกนำไปทำน้ำตาล ด้วยเหตุนี้ประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่ผลิตมันสำปะหลัง มากที่สุดในเอเชีย คือผลิตโดยเฉลี่ย 20 ล้านตันต่อปี จึงเริ่มมองการใช้มันสำปะหลังเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตเอทานอลมากขึ้น (Artachida, Gonesalves 2549)

น้ำมันไบโอดีเซล (biodiesel) ผลิตจากการ “แยกสาร” (transesterification) จากน้ำมันของพืช ด้วยแอลกอฮอล์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอทานอล แล้วเอามาผสมกับกับน้ำมันดีเซลอีกทีหนึ่ง ในประเทศไทย น้ำมันจากพืชที่มักนำมาใช้ ได้แก่ น้ำมันปาล์ม (ถั่วเหลือง คาโนลา (canola) หรือเรปซิด (Rapeseed) เมล็ดดอกทานตะวัน และถั่วลิสง ก็ใช้ได้เช่นกัน) น้ำมันบี2 (B2) มีไบโอดีเซลร้อยละ 2 น้ำมันดีเซลร้อยละ 98 และสูตรที่ใช้ น้ำมันจากพืชผสมดีเซลในอัตราร้อยละ 10 เรียกว่า บี10 (B10) (Gonesalves 2006) ในปี 2550 ประเทศไทยผลิตน้ำมันไบโอดีเซลได้ 58 ล้านลิตร ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีโรงงานผลิตน้ำมันไบโอดีเซล 9 แห่ง ซึ่งสามารถผลิตน้ำมันได้ 655 ล้านลิตรต่อปี (APEC 2008)

ปาล์มน้ำมัน เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตน้ำมันไบโอดีเซลของไทย ปาล์มน้ำมันที่ปลูกในพื้นที่ 1 เฮกแตร์ ให้ผลผลิตน้ำมันดิบ (หยาบ) ได้ 4-5 ตัน ซึ่งมากกว่าผลผลิตจากพืชน้ำมันอื่นๆ ถึง 5-10 เท่า (Gonesalves 2006)

ธุรกิจปาล์มน้ำมันของประเทศไทย ใหญ่เป็นอันดับ 3 รองจากอินโดนีเซียและมาเลเซีย ปัจจุบัน ไทยมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน 320,000 เฮกแตร์ (IPS, 2008b) พื้นที่มากกว่าร้อยละ 40 อยู่ในภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดกระบี่ สุราษฎร์ธานี และชุมพร ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประมาณ 2,362 เฮกแตร์ ส่วนใหญ่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ และนครราชสีมา (Nok Sayamol, pers. comm.)

จากผลผลิตน้ำมันปาล์มดิบ 1.3 ล้านตันต่อปี 800,000 ตัน จะถูกส่งไปยังภาคอุตสาหกรรมอาหาร ที่เหลืออีก 500,000 ตัน ส่งไปยังภาคธุรกิจที่ไม่ใช่อาหาร และอีก 420,000 ตัน จะเพื่อใช้ในการผลิตบี 2 และสำหรับการผลิตบี 5 ก็ต้องการน้ำมันปาล์มอย่างน้อย 600,000 ตัน

รัฐบาลได้จัดตั้งคณะทำงานภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงพลังงาน เรียกว่า “คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาพืชเชื้อเพลิงชีวภาพ” (Committee on Biofuel Development and promotion - CBDP) (Preechajarn et al. 2008) โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าภายใน 5 ปีนับตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นไป จะขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันให้ได้ 2.5 ล้านไร่ (APEC 2008)

และเพื่อพัฒนาน้ำมันไบโอดีเซล ในเดือนมกราคม 2548 รัฐบาลไทยได้ประกาศ “แผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริม และพัฒนาน้ำมันไบโอดีเซล” โดยมีเป้าหมายคือ เพื่อทดแทนการใช้น้ำมันดีเซลร้อยละ 10 ด้วยการเพิ่มผลผลิตจากปาล์มน้ำมัน โดยส่งเสริมทั้งในระดับชุมชน และระดับการผลิตเป็นสินค้าให้ได้ ภายในปี 2555 นอกจากนี้ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2551 รัฐบาลยังได้ประกาศเป้าหมายในการใช้น้ำมันสูตร บี2 ซึ่งทำให้ต้องมีการผลิตน้ำมันไบโอดีเซลเป็นจำนวน 420,000 ตันต่อปี (APEC 2008)

แผนยุทธศาสตร์ไบโอดีเซลของรัฐบาล เพื่อสนับสนุนการปลูกปาล์มน้ำมัน และสบู่ดำเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ มีมูลค่าลงทุนประมาณ 70,000 ล้านบาท (1.75 พันล้านเหรียญสหรัฐ) (Gonesalves 2006, IS 2008a) โดยเฉพาะในจังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีการประกาศให้เป็นเขตพิเศษของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) โดยรัฐบาลวางเงินทุน 50 ล้านเหรียญสหรัฐ เพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน (Griggers 2004)

แผนการระยะยาวในการปลูกพืชในพื้นที่ขนาดใหญ่สำหรับผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพของประเทศไทย

1. การขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันภายในประเทศ ในพื้นที่ขนาดใหญ่ครอบคลุมเนื้อที่ 4 ล้านไร่ (0.67 ล้านเฮกตาร์) เพื่อผลิตน้ำมันไบโอดีเซลจำนวน 4.8 ล้านลิตรต่อวัน
2. จัดทำแผนการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ขนาดใหญ่ รวมเนื้อที่ 1 ล้านไร่ในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อผลิตน้ำมันไบโอดีเซล 1.2 ล้านลิตรต่อวัน
3. ปลูกปาล์มน้ำมันคู่กับสบู่ดำในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อผลิตน้ำมันให้ได้ 2.5 ล้านลิตรต่อวัน โดยคาดหวังว่าจะปลูกสบู่ดำในพื้นที่ 1 ล้านไร่ และปาล์มน้ำมัน 1.2 ล้านไร่ จึงจะสามารถผลิตน้ำมันไบโอดีเซลได้ 2.5 ล้านลิตรต่อวัน (Gonesalves 2006)

อย่างไรก็ตาม การขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันไม่ได้เป็นไปตามแผน รายงานของกรมการเกษตรของอเมริกา (US Department of Agriculture - USDA) กล่าวว่า “การเพิ่มปริมาณการปลูกปาล์มน้ำมัน เพื่อให้ได้ตามความต้องการเป็นเรื่องท้าทาย ในปี 2549 มีเนื้อที่ปลูกปาล์มน้ำมันเพียง 48,000 เฮกตาร์ (300,000 ไร่) ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายการผลิตต่อปีถึงร้อยละ 40” (Preechajarn et al. p.5) ความล้มเหลวนี้มีสาเหตุจากการที่การปลูกยางพาราให้ผลตอบแทนที่ดึงดูดใจกว่า ประกอบกับการขาดการสร้างแรงจูงใจในการปลูกปาล์มน้ำมัน ดังนั้น รัฐบาลจึงวางแผนและส่งเสริมการปลูกปาล์มในเขตที่ไม่ได้ปลูกยางพารา เช่น ในภาคเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (Gonesalves 2006)

นโยบายขยายการปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพของรัฐบาลจะดำเนินไปตามแผนหรือไม่นั้น ขึ้นกับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของเชื้อเพลิงชีวภาพ โดยเฉพาะราคาของเอทานอล เนื่องจากราคาเอทานอลที่ถูกลง กับราคาน้ำมันเป็นขั้ว เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับแผนของรัฐบาล ในการนำเอทานอลเข้ามาใช้ในการผลิตน้ำมันอีกแทน 95

จากการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์พบว่า “ต้นทุนในการผลิตเอทานอลที่มีสัดส่วนสูงที่สุด คือราคาวัตถุดิบ ซึ่งนอกจากจะไม่มีแนวโน้มแล้ว ยังขึ้นกับอุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) อาหารของตลาดโลกอีกด้วย อีกทั้งความหลากหลายของวัตถุดิบจากท้องถิ่นอีกด้วย” (Yoosin and Sorapipatana, 2007 p. 78)

วัตถุดิบที่มีอยู่ เช่น น้ำตาล และน้ำมันปาล์ม แตกต่างกันไปตามฤดูกาล และเป็นไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และการคาดคะเนความต้องการในอนาคต ยกตัวอย่าง การคาดคะเนความต้องการน้ำมันปาล์มดิบในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ขับให้ราคาปาล์มสดในท้องถิ่นพุ่งสูงขึ้นอย่างมากในช่วงปลายปี 2550 จนอัตราสูงสุดสูงขึ้นไปถึง 6-6.3 บาทต่อกิโลกรัม ในเดือนมกราคม 2551 (Preechajarn et al. 2008)

สถานการณ์เช่นนี้ มีผลกระทบต่อการปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพทั่วประเทศไทยซึ่งกำลังเผชิญหน้ากับอุปทานส่วนเกิน และการขึ้นราคาวัตถุดิบในช่วงกลางปี 2551 ทำให้เกือบทุกโรงงานที่ผลิตเอทานอลคงเหลือการผลิตเพียงร้อยละ 70 ของกำลังการผลิต หรือแม้แต่บางโรงงาน ต้องระงับการผลิตไว้ชั่วคราว หรือเปลี่ยนไปผลิตสินค้าที่ไม่ใช่เอทานอล (Preechajarn et al. 2008)

ความห่วงใยในประเด็นสิ่งแวดล้อม ในเรื่องมลพิษในดินและน้ำโดยรอบพื้นที่การปลูกพืชเชื้อเพลิงชีวภาพในประเทศไทย เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ยาปราบศัตรูพืชพาราควอต (paraquat) และกลีฟอสเฟต (Glyphosate) ในพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน และการใช้ยาฆ่าแมลงฟูราดาน (Furadan) ในสวนกล่ำปาล์มน้ำมัน (Pleanjai et al. 2004) ฟูราดานเป็นชื่อยี่ห้อของยาปราบศัตรูพืชคาร์บูฟูราน (carbofuran) ซึ่งมีปัญหาตั้งแต่ทศวรรษ 1980 หลังจากการศึกษาเป็นพิเศษโดยสำนักงานป้องกันสิ่งแวดล้อมของอเมริกา (US Environmental Protection Agency - EPA) ซึ่งประเมินว่า มีนิกมากกว่าหนึ่งล้านตัวต้องตายในแต่ละปี เพราะยาปราบศัตรูพืชสูตรเม็ดชนิดนี้ ต่อมาในปี 2537 สหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกการใช้ยาสูตรเม็ดนี้ แต่ยาชนิดเดียวกันที่เป็นสูตรน้ำ ยังคงมีจำหน่ายอยู่ในตลาดทั่วโลก

โดย อัมราพาลี เอ็น (Amraapali N.) นักเขียนซึ่งพำนักอยู่ในภูมิภาคแม่น้ำโขง
<Amraapali@gmail.com>

- APEC. 2008. Thailand biofuels activities. *in* APEC Biofuels.
- Artachinda, A. Bio fuel development and consumption in Thailand. Mekong Environment and Resource Institute (MERI), Bangkok.
- CIAT. 2008. Cassava and Biofuels: Is this the Magic Vehicle that will Lift Millions of Cassava Farmers Out of Poverty? . *in*. International Center for Tropical Agriculture (CIAT).
- Gonsalves, J. B. 2006. An Assessment of the Biofuels Industry in Thailand. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), Geneva.
- Griggers, C. 2004. Biofuels: A natural solution to rising oil costs. *in* Thailand Investment Review-Board of Investment (BOI).
- IPS. 2008a. Jatropha key to self-sufficiency? *in*. Inter Press Service (IPS), Manila.
- IPS. 2008b. Environment: Clean or Not Thailand Sees Dollars in Palm Oil by Marwaan Macan-Markar. Inter Press Service (IPS), Manila.
<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=38415>

Pleanjai, S., S. H. Gheewala, and S. Garivait. 2004. Environmental Evaluation of Biodiesel Production from Palm Oil in a Life Cycle Perspective. *in* The Joint International Conference on "Sustainable Energy and Environment (SEE)".

Preechajarn, S., P. Prasertsri, and M. Kunasirirat. 2008. Thailand Bio-Fuels Annual 2008 USDA Foreign Agricultural Service

Yoosin, S., and C. Sorapipatana. 2007. A Study of Ethanol Production Cost for Gasoline Substitution in Thailand and Its Competitiveness. *Thammasat Int. J. Sc. Tech.* 12:69-80.

ประเทศเวียดนาม: สถานการณ์ขาดแคลนกระดาษ ราคาที่พุ่งสูงขึ้น โรงงานเยื่อกระดาษใหม่ๆ และการเพิ่มขึ้นของการปลูกไม้เชิงพาณิชย์

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ในแต่ละปี ประเทศเวียดนามมีปัญหาการขาดแคลนกระดาษเรื่อยมา ในปีนี้ก็เช่นเดียวกัน ซึ่งในเดือนพฤษภาคม 2551 หนังสือพิมพ์ของเวียดนามได้รายงานว่ สำนักพิมพ์กำลังมีปัญหาในการหาซื้อกระดาษ การขาดแคลนกระดาษยังมีอยู่ แม้ว่าโรงงานกระดาษที่ใหญ่ที่สุด คือ ไบบัง (Bai Bang) และ ทันไม (Tan Mai) ผลิตเต็มกำลังการผลิตที่มีอยู่ และปริมาณของกระดาษนำเข้า ก็พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วตั้งแต่ระยะต้นปี

สาเหตุหนึ่งที่น่าจะอธิบายเหตุผลของการที่กระดาษขาดแคลนได้ คือการกักตุนกระดาษของผู้นำเข้ากระดาษ เพื่อรอให้ราคาสูงขึ้นแล้วจึงขายออก ในเดือนมีนาคม คาดว่ามีการนำเข้ากระดาษจากอินโดนีเซีย ด้วยราคาถึง 650 เหรียญสหรัฐต่อตัน จนถึงเดือนพฤษภาคม ราคากระดาษได้สูงขึ้นถึง 800 เหรียญสหรัฐต่อตัน ในขณะที่การนำเข้ากระดาษจากจีนลดลง ความต้องการในการนำเข้ากระดาษจากอินโดนีเซียมีเพิ่มขึ้น

เดือนมีนาคม 2551 สำนักพิมพ์ได้ขึ้นราคาหนังสือขายดี เช่น "The Endless Rice Field" โดยเหวียน กง ตู (Nguyen Ngoc Tu) ราคาเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20

ในเดือนกันยายน 2551 กระทรวงการเงินของเวียดนาม ทำการลดภาษีนำเข้ากระดาษลงร้อยละ 7-12 ขึ้นอยู่กับประเภทกระดาษ สมาคมเยื่อกระดาษและกระดาษของเวียดนาม มิได้แสดงบทบาทที่ชัดเจนในประเด็นการลดภาษีครั้งนี้ แม้หนังสือพิมพ์หลายฉบับจะรายงานว่ การลดภาษีครั้งนี้ เป็นผลมาจากข้อเสนอของสมาคม แต่หวู กง บาว (Vu Ngoc Bao) เลขาธิการสมาคม ชี้แจงกับสำนักข่าวเวียดนามว่ “การลดภาษีอาจมีผลกระทบต่อการผลิตกระดาษภายใน ที่กำลังมีปัญหาในการลดต้นทุนการผลิตลง เนื่องจากราคาวัตถุดิบที่สูงขึ้น และประเทศยักษ์ใหญ่ เช่น ญี่ปุ่น จีน อเมริกา และเกาหลีใต้ กำลังทาทยความสามารถในการแข่งขันของผู้ผลิตภายในประเทศ”

ทางสมาคมเจรจาต่อรองให้รัฐบาลช่วยสมทบทุนเพื่อสนับสนุนการลงทุนภายในของอุตสาหกรรมกระดาษ ซึ่งมีผลผลิตที่สามารถป้อนตลาดกระดาษได้ 2 ใน 3 ของความต้องการ และคาดว่าปีนี้ต้องนำเข้ากระดาษประมาณ 1 ล้านตัน คือเพิ่มขึ้น 200,000 ตันจากปี 2550

เวียดนามมีแผนการก่อสร้างโรงงานเยื่อและกระดาษใหม่ ๆ อีกหลายแห่งในประเทศ ในเดือนกันยายน 2551 บริษัทพอยรี (Poyry) ชนะประมูลสัญญาสร้างสายการผลิต (pulp line) ในปริมาณ 250,000 ตันต่อปีที่โรงงานเยื่อและกระดาษที่ไบบัง (Bai Bang) ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเวียดนาม โดยสายการผลิตนี้จะเริ่มใช้ได้ในปี 2553

นอกจากนั้น ในเดือนกันยายน 2551 บริษัทกระดาษทันไม (Tan Mai) ได้รับอนุญาตก่อสร้างโรงงานใหม่ 4 แห่ง คือ โรงงานกระดาษที่จังหวัดดงไน (Dong Nai) โรงงานเยื่อและกระดาษในจังหวัดควางไหง่ (Quang Ngai) จังหวัดลำดง (Lam Dong) และในเขตที่สูงภาคกลางของเวียดนาม โครงการทั้งหมด คาดว่าจะผลิตกระดาษได้ 550,000 ตัน และเยื่อกระดาษได้ 460,000 ตันต่อปี

บริษัทกระดาษทันไม ในจังหวัดลำดง ทำการปลูกไม้บนเนื้อที่ 10,000 เฮกแตร์ (62,500 ไร่) เพื่อป้อนโรงงานเยื่อและกระดาษของตน ทางบริษัทยังได้ดำเนินโครงการมูลค่า 30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ ในเดือนพฤษภาคม 2551 กิจการผลิตภัณฑ์กระดาษลำดง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบริษัททันไม ยังได้รับอนุญาตเพื่อปลูก “บ้านพักนักท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” มูลค่า 54 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในเมืองดีลิน (Di Linh) จังหวัดลำดง ตามการรายงานของสำนักงานบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม บ้านพักทะเลสาบกาลา (Kala Lake Resort) จะมี “ศูนย์กิจกรรมใต้น้ำ สถานบันเทิง สวน สนามกอล์ฟ โรงแรม ร้านอาหารระดับสูง และสถานที่ขายของที่ระลึกพื้นเมืองของชนเผ่า

เดือนมีนาคม 2549 จังหวัดคอนตุม (Kon Tum) ได้ออกใบอนุญาตโครงการมูลค่า 67 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อดำเนินการปลูกต้นไม้เนื้อที่ 65,000 เฮกแตร์ (ประมาณ 400,000 ไร่) บริษัทที่อยู่เบื้องหลังแผนการดังกล่าวคือ อินโนฟกรีน (InnovGreen) ซึ่งมีแผนการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ ใน 5 จังหวัด ในประเทศเวียดนาม และตั้งเป้าหมายเพื่อ “ปลูกกระถินเทพา และยูคาลิปตัสคุณภาพสูงเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่” ในพื้นที่ที่ถูกให้คำจำกัดความว่าเป็น “เป็นที่ดินว่างเปล่า และไม่มีผลผลิต” จำนวน 300,000 เฮกแตร์ (ประมาณ 1.9 ล้านไร่)

นอกจากนั้น ทางบริษัทได้ฉวยโอกาสใช้สภาบริหารจัดการป่าไม้ (Forest Stewardship Council [FSC]) เพื่อ “ฟอกเขียว” (greenwash) โครงการของตน ตามมาตรฐานสากลของการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ภายใต้สภาบริหารจัดการป่าไม้ ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้มีการบริหารโดยเจ้าของกิจการอย่างมีความรับผิดชอบต่อป่าไม้ของโลก เจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัทอินโนฟกรีน นายหวู ดีน (Wu Dean) ได้กล่าวถึงแผนการปลูกไม้ในจังหวัดจื๋ออัน (Ngh An) ว่า ยังไม่มีโครงการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ใดของบริษัทอินโนฟกรีน สภาบริหารจัดการป่าไม้ ยังไม่ได้ให้การรับรองต่อโครงการใด ๆ ของบริษัทในขณะนี้

ต่อข้อถกเถียงที่มีมานาน เกี่ยวกับการปลูกไม้ยูคาลิปตัสเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ในประเทศเวียดนาม ศาสตราจารย์หวู คุย (Vo Quy) จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม ซึ่งได้รับการยกย่อง

ให้เป็นบิดาของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิ่งแวดล้อมเวียดนาม ในปี 2534 ได้กล่าวในการประชุมว่า ด้วยผลกระทบจากการปลูกยูคาลิปตัสเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่กรุงฮานอยว่า “เป็นเรื่องเร่งด่วนที่สุด ที่จะต้องทำการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกไม้ชนิดอื่นที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อทดแทนการปลูกไม้ยูคาลิปตัส ในขณะที่มีความต้องการในการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่ขนาดใหญ่สูงเช่นนี้”

17 ปีต่อมา ความเห็นของท่านหวู คุย ยิ่งมีความเร่งด่วนขึ้นกว่าเดิม แต่ครั้งนี้ ไม่เพียงแต่เกี่ยวกับไม้ยูคาลิปตัสเพียงอย่างเดียว ขณะที่ประเทศเวียดนามนำเข้าผลิตภัณฑ์กระดาษจากต่างประเทศ แต่การส่งออกท่อนไม้สับจากโรงงานไม้ต่าง ๆ ที่อยู่ตามชายฝั่งทะเลก็ยิ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมเยื่อและกระดาษเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อกรขยายการปลูกไม้เชิงเดี่ยวเป็นสินค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ในเวียดนาม ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ผู้ชนะก็คือบริษัทผลิตเยื่อและกระดาษ แต่ผู้เสียหายคือชุมชนที่สูญเสียที่ดินของตนไป และต้องมองเห็นแหล่งน้ำลำธารของตนเองต้องแห้งขอดไปต่อหน้าต่อตา

โดย คริส แลงค์ (Chris Lang) < <http://chrislang.org> >